

964

את כל

בתוכן: כסף וזרוע — מ. ע. אליף / ויהי בבוקר והנה היא לאה — זאב הנחן / הלבאנט — ע. תורון /
אמריקה והסוציאליזם הציוני — י. סמדר / על מות לבעל (שיר) — יונתן רטוש / באין תרבות —
שאל אשבעל / בסבאי הקדמות העברית — עוזי אורגן / שיר אל פלנקוס — הורטיוס (תרגום: א. שאל) /
בשבי בית הספר — חזית / פר שברה (ספור) — יעקב אביתר / רשימות ערביות — א. רם / משאנו —
אוריאל כהן / זירי מצרים בישיבה / נוער בקבוצה
וכוח בין סופרים: האם עוד יהודים אנחנו? (רפורטז'ה)

הדמוקרטיה הישראלית, כפי שנוהגים לכוונת אצלנו את המשטר השורר במדינת ישראל, עומדת החורף הזה במבחני כוח חדשים לבקרים; ספינתה העלובה מתנוודת מסערה אל סערה, נטרפת ממש בר אחד למשנהו.

שליטתה של מפא"י אינה מתרופפת, לכאורה, כל עיקר. ההתפרצות ההיסטרית של מנחם בגין נופצה וההרואיקה הדמיונית של תנועת החרות אינה מוציאה אותה מבידודה, אינה מחלצת אותה מפי שית"ד-גלה — הרף המאמץ שהושקע בי אפרטה הירושלמית. גם הימאים נאלצו להפסיק את השביתה מבלי בוא על סיפוקם, נשברו והוכנעו, ומפ"ם נאלצה להתעת מהתמודדות כוחות רצינית באמת, אגב אותה שביתה.

אף על פי כן, השלטון — וביתר דיוק, האיש לבן-הרעמה שבו מתגלם שלטון זה יותר ויותר — אחוז פחד וחרדה. עדיין הוא מחשב בטכסיו בערמוניות קרת רוח, אבל הוא מפחד. והפחד הוא המאלצו לנהוג ביד רמה של "בוס", להבליט את התקיפות הטבועה בזמנו, עם שאר תכונות טובות יותר — וטובות פחות. הוא מפחד מיריביו הגלויים. הוא משי מיצם בעזות-מצח שאינה יודעת מעצור, והוא שש לקנות לו השגים של פרסטיז'ה בדיכויים.

הוא מפחד מתומכיו, מתומכיו הנאמנים ביותר, משפוחתיו החרופות ביותר, בכינוס "ותיקי ההגנה", נאמניו המושבעים בני הר ארבעים, הוא צועק: אל תעזרו לי! יש לי צה"ל! וכשבאים אליו שליחיו של צבא אנשי מפא"י, שנועקו מערי הארץ ירושי לימה להציל את "הדמוקרטיה הישראלית" מאימתו של מנחם בגין, הוא מטיח ב פניהם: אין בכס צורך! כוחות הבטחון מספיקים! אכן, כמעט אפשר להתפלא שאינו קם לפרק את "פולגות הפועל" שלו.

ועל הכל הוא מפחד כנראה מירידתו של מי מן היריבים הגלויים אל מתחת לפני השטח, מהתארגנותה של מחתרת. על האיום האופרטי של בגין הוא מבקש להגיב מיד בגלי מאסרים, בפרוקה של תנועת החרות ובהעמדתה מחוץ לחוק. וכשד"ר שייב מקהיל קהילה בירושלים ונאום נאום ומכריז על הקמת "ברית איתנים", כבר חושד ראש-הממשלה שקמה כאן מחתרת כנגדו.

השלטון היהודי-ציוני נאחו בסבך הס תירות הפנימיות שלו, בסבך של בעיות שקצרה ידו מלפתחן, עם כל התלות בגורמי-חוץ, עם כל ההשתעבדות למעצמות-חוץ. הוא יודע שהמדינה מלאה מרי רות ומרי. הוא יודע שקצרה ידו מהושיע, שקצרה ידו ממצוא פתרון, אף מהעמיד חוון שילכד סביבו ריכוז איתן של כוחות בונים וטהורים. יותר ויותר הוא אנוס להופיע כשלטון-עריצות עקר, שמרני, ראקציוני — שכל מעניו אך בשמירת שלטונו.

וחוון אם יקום, וכוח טהור ובונה אם יקום — ממנה והלאה יקומן. בקוטב המ נוגד ביותר לשלטון יהודי-ציוני. בקוטב העברי.

הגיע לידנו "גיב הקבוצה". בטאון חבר הקבוצות, מח' ספטמבר 1951, שבו הובא תקציר דברי-שיחה של קבוצת סופרים צעירים מבני ה"חבר" באחד הערים של "סמינר רעיוני" של צעירי אותו הבר-קבוצות. מתוך תקציר זה רואים אנו להביא את דבריו של די. ד. פישן צעיר בן קבוצת גבע, שניכר בהם נסיון לחרוג מתחומי שגרת התפיסה המקובלת, בקבוצה כמחוצה לה, ולערער על יסודות של גישה וערכים שמסגרת-חיים-יוחניו ציונית מובהקת מקנה לגידוליה. דברי די. ד. הכו הדים בקרב נוער הקבוצות, וא. שטיינמן טפל עליו ב"דבר" אשמת "כנעניות" עקב הדברים האלה. "האשמה" זו, שנרמזה בדברי הסופר הציוני הרגש, אינה מדויקת, כמובן, במקרה זה, אבל היא מעידה על נטייתם של בני-דורו, נטיה מוצדקת כשלעצמה, לראות אותה השפעה "כנענית" בכל נסיון של צעירים בני הארץ למחשבה עצמאית רעננה.

זכורני פסוק מפורסם של ג. ב. שאו — "את הילד יש להתחיל לחנך עשרים שנה לפני הולדו". את האמן על אחת כמה וכמה! ואני שואל את עצמי: מהי הצידה הניתנת לנוער-הקבוצה בשנות ילדותו? נוהגים להצביע על כך שגילויים ספרותיים נעוצים ב"נוף ילדות". אולם אל נשכח כי ב"נוף" זה כלול גם החינוך, אופן תפיסת הבעיות, תרגום הוויות מהקריאה וההתרשמות משפת המלים והצורות. מעז אני לאמר כי בחינוכנו לא היה כיוון ברור לא מבחינת החומר ולא מבחינת ההשקפה המרכזית.

אעסוק תחילה בחומר הלימודים. עדיין חרותים בזכורני אותם החרוזים — "טוב לעבוד בעין חרוד, אין שם כסף כלל"; או "זולתנו מי יודע גבעות-חול להפוך לחרש". יש לי כוונה בדוגמות אלו. הן מצויות בכל ה"מקראות" וה"נתיבות" ומשמשות בסיס ראשוני בהתרשמות משירה וספרות. האם זו סנטימנטליות או שוביניזם, או שניהם כאחד? ואני חוזר ושואל: מהי הספרות שלמדנו בבית הספר, שתהיה ראויה לשמה? לא כלום! ודאי ודאי: ביאליק, טשרניחובסקי ושניאור הגם סופרים מעולים. אולם, כלום למדנו אותם כדי להבין ערכי ספרות? למדנו בפרטות את ספרות-ההשכלה של סוף המאה הקודמת ותחילת המאה שלנו, ממכל ועד גגסין. זכותם במקומם. אולם סוף סוף צריך להבין כי ספרות זאת היא נכס היסטורי. ערכיה הם נחלת העבר, ובמידה שנמשיך להוון בהם את נפש הדור העולה הגבר בהם "בחילת" הגלות... אני כופר ב"דגש הגלות" השורר בתכנית-הלימודים שלנו. למדנו היסטוריה! אינו היסטוריה? כלכלית? מדינית? חוקי התפתחות? לא! למדנו היסטוריה כרונולוגית, מאורעות, ותו לא. ונוסף לזה דגש עיקרי על היסטוריה יהודית, ומעז אני לאמר: מנוונת!

אעבור לבעית הכיוון החינוכי שלנו. גם זה לוקה בחסר. נער הגומר את בית הספר יוצא נבוך לחיים, ללא עיקרי אמונה. החומר הלימודי והרוח החינוכית חסרת-המצפן הם נוף-הילדות הממשי, הקיים בפועל. ולכן נשמעת באזני התביעה לאמנות שרשית כפרדוקס, מפני שאיני יכול להפריד בינה לבין תנאי חינוך נתונים.

רוצים אתם באמנות קבוצתית, כפרית, מקורית. כל עם יצר לעצמו אמנות כזאת כפרי תרבות עמוקה, שהיא קנין ההמונים. מעולם לא יצרו אמנות כפרית מתוך מגמה לכפריות. "קולא ברוניו" הוא בא-כוח כביר של כפריות עממית צרפתית והוא לא בא, "לבטא את הכפריות", אלא גדל באופן טבעי עם התפתחותו של העם כולו. אני מאמין כי במידה שנדע לשים את הדגש על כלל הארץ והעם נהיה שותפים ליצירת אמנות כפרית טהורה!

ועתה לשאלת הקבוצה כנושא ספרותי. אין ספק כי מבחינה חברתית עולה הקבוצה בהרבה על צורות-חיים אחרות. אולם גם בה "המנטליות היהודית" קיימת. עוד זכור לנו הזמן שבו אמרו כי אין ללמד את הילד מעבר לבית הספר ה"עממי". מספיק לדעת קרוא וכתוב, ומיד לעבודה! הרקע ברור: ריאקציה קיצונית-למשג, "עם הספר". דעה זו חלפה במרוצת השנים, אולם גם עכשו הדגש האמנותי הוא דל ביותר, הן מבחינת הקריטריון וההבנה והן מבחינת הרוח השוררת סביב היוצר, "המשוגע"; יוצר העומד כלפי חלל והנאלץ לפרוץ את המסגרת ולהתפש ל"מלים קשות, דימויים מסובכים והשאלות זרות".

אני חוזר לנקודת המוצא. אנו רוצים לפתח אמנות בקבוצה. אך לשם זה נשנה תחילה את סדרי הלימודים, נלמד מדע לשם מדע, ספרות לשם ספרות, שירה לשם שירה! נצמצם את מושגי ה"גלות" ונרחיב את יריעת הבעיות הממשיות-האקטואליות. נבליט את הקן החינוכי המיוחד לנו. נחנך לערכי עם ומדינה! ועם כל אלה נטפח יחס רציני ללימודים ונעשיר את נפש הילד בנוף הילדות הרוחני!

מדינת-ישראל אינה ביאות-כוח היהדות העולמית ואין לה לא סמכות ולא רשות לשאת-ולתת עם ממשלת בון על פיצויים קבוציים ליהודים. — זאת הגישה היסודית הבאה על ביטוייה במאמר-המערכת, כסף וזרוע. אבל המנגנון הנשחת המושל במדינה אינו יכול להתחשב בנימוקים עקרוניים מעין אלה, אף לא בעקרונות יהודיים-ציוניים שהוא דוגל בהם להלכה — דעתו נתונה רק לחינוך שליטתו הע ריצה, להבטחת השליטה על צנורות כסף רבים ככל האפשר, להבטחת כפיית מצפונם של רבים ככל האפשר.

לא למדינה הזאת עמלו, לחנו וקה טובי הנוער העברי. חזונם — גם אם רק במעומעם נצטייר להם — לא הוא שהוגשם כאן, אם אמנם הוגשם כאן חזון כלשהו. צריך להתחיל שוב, מחדש — אומר זאב חנוך ברשימתו האלגורית-הפיוטית, ויהי בכזקר — והנה היא לאה...

אנו חיים כאן במשטר של צדקה. הת-לות וההשתעבדות לכוונות-חוץ — ביתר ברור, לאמריקה — היא גם תנאי לקיומו של משטר זה גם פועל-יוצא הכרחי ממנו. מפ"ם, הרף מליצת המהפכות שלה, היא חלק אורגני ממשטר זה — אומר י. סמדר במאמר אמריקה והסוציאליזם הציוני.

ניתוח בהיר ומסכם של הכוחות הסר ציולוגיים והאתניים הפועלים במסגרת הבוליה והסגנונית של ארץ-הפרת ימצא הקורא במאמר הלכאנט, מעטו של ע. חורון.

זוירי מצרים בישיבה הוא דין-וחשבון אותנטי, המלמד הרבה יותר מסדרה של מאמרים עיוניים על אפים של הכוחות הערביים הראקציוניים והרקובים שבידם השליטה על ארץ-היאור ועל מאבקם האומלל של בניו.

עוזי אורגן, מטובי הבלשנים הצעירים של האוניברסיטה העברית, במאמרו כמבואי הקדמות העברית, מתוה דרך לגישה מחקרית-עברית לאוצר הלשוני-המיתולוגי הנגלה לנו בלתי-אוגרית.

ענין מיוחד ימצא הפעם הקורא במדור הספרותי, הכולל את השיר הגדול על מות לבעל, מאת יונתן רטוש, תרגום שיר אל פלנקוס להורציו הרומי, מעשה א. שאול, רשימה רבת-ענין על פרצופו התרבותי של דורנו, כאן תרבות, מעטו של שאול אשבעל, רשימה לאוריאל כהן, רשימה של חונית על בעיות ביה-הספר, ספור של י. אביתר, ודין וחשבון מפורט מוכוח בצבור של סופרים בירושלים על השאלה, האם עוד יהודים אנו? בעקבות מאמרו הנודע של א. סימון ב"לוח הארץ" האחרון.

כ ס ף - ו ז ר ר ע

האגרוף הופיע בחוצותינו זו הפעם השניה מאז קום המדינה. אחרי חיפה — ירושלים.

הפעם השניה היתה החמורה שבשתיים: היה זה לפני בנין הכנסת. נסיון של לחץ על נבחרי העם. כפיה. וזהו נסיון חמור מאד — לדמוקרטיה. לחרות המצפון. לחופש ההכרעה. לשיקול דברים לגופם. בלי כל אונס.

ורק — מזור: נבחרי העם ניטלה מהם הפעם חרות המצפון — הם. אנשי מפא"י. אנשי הדת היהודית. הציונים הכלליים. מצביעים לפי צו. ניטל מהם חופש ההכרעה — חופש שיקול הדברים לגופם. הם אנוסים להצביע — לפי שיקולי חשבונות טכסיים. כדי שהאופוזיציה תגבר. כדי שלא יהיה משבר קואליציוני. כדי שלא יהיה משבר בן-גוריון. כדי שלא יהיה משבר מפא"י. כך נופלת הכרעה דמוקרטית.

בירושלים בא כוח הזרוע של המדינה להגן על חופש כפיית המצפון של המנגנון מטעמים טכסיים בתוך הכנסת פנימה. בחיפה נקרא כוח הזרוע של המדינה לקריאתו של המעביד בעלי "שוהם" — ההסתדרות ושות' — מפני שביתת עובדיו של מעביד זה — הימאים.

בסכסוך הגדול הוא עצמו הקפידה הממשלה לעמוד מנגד. לא להתערב. רק המשטרה הוזעקה לעשות מה שעשתה: להשליך את הימאים מתוך אניותיהם (סליחה, מתוך האניות של בעלי "שוהם" — ההסתדרות ושות').

השר מן הקואליציה. פנקס מן "המזרחי". אמר שזהו ענין שבין ההסתדרות לימאים. ולכן הוא עומד מנגד. הקואליציה מחייבת. החברה הפרטית "דיונוגוף" יכלה לבוא לידי הסכם עם הימאים. לא עלה בדעתה משום מה לדרוש. שהיא הבעלים. תשמש נציגות של עובדיה.

אבל בעלת "שוהם" — ההסתדרות — ראתה דרישה זו כדבר מובן מאליו. כעיקר ראשון ומקודש. היא דוקה היא צריכה להיות הנציגות הטבעית והיחידה של שכיריה. והימאים. הבחורים הטובים הללו. לאחר שקצה נפשם בעמל ובנגישות משך חדשים על חדשים. הפסידו את המערכה מראש. הם דרשו רק שהועד הפועל של ההסתדרות הוא יכריע בשאלתם. לא פקיד פלוני הממונה מטעם מועצת המנהלים (אחד אלמוגי) כי אם מועצת המנהלים עצמה (הועד הפועל). הנהלת המנגנון.

הם ביקשו להתעלם מעצם השאלה. והנצחון התעלם מהם. בהכרח. בשני המקרים שבהם נקרא כוח הזרוע של המדינה לפעול. הוא נקרא כדי לסייע למנגנון המפלגה לכפות את הכרעתו: חברי הכנסת נכפים להצביע לפי צו המנגנון. הימאים נכפים לראות את נציגיהם דוקה במועצת המנהלים העליונה של המעביד הגדול. רב העסקים הענפים. ש"שוהם" המעביד הישר של הימאים. כפוף ונתון בידו.

כוח הזרוע של מדינה חייב כמובן להקרא בהדרשו. ומכחינה זו הכל כדין וכסדר.

אבל כוח הזרוע של המדינה נקרא למטרה זו: לקיים את הכפיה המצפונית והארגונית של המנגנון בכוח הזרוע.

מכאן והלאה נטויה הדרך במדרון תלול מאד. זאת היא הדרך לממשל רודני. הדרך לדיכוי שבאלימות. נדכאו של ממשל כזה. במוקדם או במאוחר גם הם נזקקים לאמצעים של אלימות. כך היא דרך הטבע. כך הוא לקח ההיסטוריה.

חומר-נפץ נצבר במדינה הזאת די והותר. ועדיין הוא מצטבר ומוסיף. מה שהתרחש סביב פרשת הימאים וסביב הפיצויים של אדנאואר לא בא חשום אותם ענינים ולשחם. חומר-הנפץ מוצא לו עילות. טפלות לכאורה. להתפוצץ. החוזים הללו. הברקים הללו — אפשר הם מבשרים רעמים חמורים פני-כמה.

ובהם אולי לא יעמדו קהל הנהנתנים והשכירים ובעלי-הזרוע והשוטרים והנוגשים והמועלים ולוקחי-השוחד ומלכחי-הפגכה ומשנוררי-הדולארים. אף הדולארים עצמם. והמרקים הגרמניים. ונותניהם — לא יעמדו בהן.

בכל הפולמוס העקוב-מדם-ודמגוגיה סביב שאלת הפיצויים מגרמניה לא נשמעה הערה אחת שהיא פשוטה מאד ועקרונית מאד: מדינת ישראל איננה מדינת היהודים. ואין צריך לאמר שאין היא ארגון ממלכתי של פליטי השואה היהודית ושרידיה. גם אין היא יורשת או נציגה — בשום מובן משפטי והגיוני שהוא — של איזה גוף קבוצי-יהודי במזרח-אזרופה או במרכזו. ובשום מובן משפטי והגיוני שהוא אין היא יורשת או נציגה של הגוינט. הקונגרס היהודי העולמי וכי'.

מדינת ישראל בתור שכזאת אינה צריכה. ואינה רשאית. לקבל מן הרייך הגרמני הרביעי פיצויים קבוציים על אשר עולל הרייך השלישי ליהודים.

מדינת ישראל בתור שכזאת אפשר לה שתטפל בעניני פיצויים אישיים לנפגעים. וליורשיהם. במידה שעקרו לישראל והם נחשבים בה אורחים.

שום פיצוי קבוצי ליהודים אינו מגיע למדינת-ישראל. אולי הוא מגיע לגוינט או לקונגרס היהודי העולמי. קבלת פיצויים ע"י מדינת-ישראל אולי אין בה אי-חוסריות ואולי יש בה. אי-חוקיות ודאי שיש בה. אבל אין תימה שנימוק זה לא הועלה בוכוח הסוער. בכל הגבאים והעסקנים והמללנים היהודים. בכל חורצי-העט וחורצי-הלשון ופושטי-הרגל ופושטי-היד הציונים. מי איש ויעלההו?

ועוד: יש מקום לשיקול עניני אם קבלת הפיצויים מגרמניה יש בה הרבה מן המועיל ומן הכדאי. ומה הממדים שעלולים הללו ללבוש בפועל.

מה שברור בתכלית הוא שעצם המו"מ הוא ההפייסות עם הרייך הרביעי ומתן הכשר לו.

ואת הכשר הזה נותנים בן-גוריון. שרת. וכלי-הקודש היהודיים. והם עושים זאת בשביל הכסף.

לפי כל עקרונותיהם הדבר הוא טמא בתכלית. מוקצה מחמת מיאוס ותיעוב. אבל הם עושים זאת — בשביל כסף.

בן-גוריון הצהיר בשעתו מה שהצהיר נגד כל מו"מ עם גרמניה. אבל הוא עשה זאת — בשביל כסף.

כלי-הקודש היהודיים עושים זאת בניגוד מפורש ומוצהר למצפונם. אבל הם עושים זאת — בשביל כסף.

משטר הקואליציה הממשלתית במדינה כיום מוכר לנו מזמן. מלפני היות המדינה. זוהי ברית מפא"י ו"המזרחי". ברית הנהנים מן הקופה. הברית להלוקת כספי הקופה — בשביל כסף — בכל היו מחולקים. אבל דבר אחד היה משותף להם בכל עת — הכסף והנאותיו. וצריך להבין: פושט רגל. קשה לו לבדוק באמצעים. כשקפלן נוהג לצלצל לבית-המכס כדי להודיע אם נודמן איזה תייר והביא קומץ דולרים אחדים — מה לא יתן בשביל מעט מיליונים. ואם פושט רגל קשה לו לבדוק באמצעים. פושטי-יד אין לו כל הכנה לכך. למה? הלא זה כסף.

מדינה? — מדינה היתה בשביל הללו כל השנים מין צורה חיצונית בלבד. שנוח אתה ואפשר כמובן. בלעדיה. אחת מלחישות התעמולה המתמידות של הקק"ל כיום, היא שבידי הקק"ל הסרקע בטוחה יותר מאשר בידי המדינה. מפני שהמדינה — אולי תפול.

אבל כסף? — מגביות. שגור. תרומות. הענקות. כל שם שתקראו לו — אלה כספי חוזק. כסף הבא בלא עבודה. לזה היו מוכנים תמיד. לזה היתה להם הבנה מעולם. בזה הם מתמצאים היטב. עם המדינה — ובלעדיה. ולפני היות המדינה. והרהורי מדינה.

כסף. במקום שאין שום דבר אחר — הכסף יענה את הכל.

מידע לכל. יש מקצוע נשיי מסוים. שהעוסקות בו אינן צריכות לעבוד ושבדרך כלל נוהגים להתחסס אליו בבות. כמעט קשה לדעת משום מה.

סוף סוף. מה שהן נוחות אינו קשור אצלן בשום ערכים. בשום סנטימנטים. ואפילו יש אולי לפעמים אינו אי-נעימות קלה או מעט בחילה — מה זה חשוב? העיקר הלא הוא שזה חכמים.

ורק נראה שיש מידות בטעם הטוב. הללו אינן מדברות גבוהה.

ידי בבוקר והנה היא לאה...

כמים דמו למענה ולחללו אין מספר. בשבעה דרכים נסו אימיה ואין רודף ותחי לו לשלל. ותפעם רוחו ולא ידע נפשו. ויעלוץ לבו ויריגן דמו ותאמרנה עצמותיו שירה. וירדה עדנים וישטר מדודים וידבק בה ויהיו לבשר אחד.

אט אט הלך ליל שברון אט אט עיניו נפקחו שבה רוחו אליו — והנה אין מגע בשרה אותו מגע רך וענוג אליו ערג. והנה אין הפל פיה אותו משף עדנים אליו נכסף. אט אט הפציע אור שחר ויארז היום והנה — שומו שמים — והנה היא לאה. ועיניה הרבות זמניה הפעורים והיא מזה לועגת למשוגתה. ויועק יעקב אל לבן הציוני ויאמר לו: מה זאת עשית לי? הלא ברחל עבדתך ולמה רמיתני ותחלף משכורתי.

וישחק לו לבן הציוני ככל פה ויאמר: הבנות בנותי והבנים בני ועל אשר אתה רואה לי הוא.

ויצא יעקב אבל והפיו ראש וישא עיניו ויבט במדינת בלאה. והנה מולה מלל ודבור גבוהה גבוהה: מולה פושטת יד ומבקשת מתת נדימים: מולה רודפת מצע ואוהבת שלמונים: מולה פושטת עור ומרוצצת דלים: רוממות צדק בגרונה ושבת דמו בודה: תינה גר ויתום ותמלא דם חללים: מולה מצע וחבורה אין בה מתום: צרה כמיטת סדום גרושה עד אפס מקום: מלאתי אפסוסף וערב רב: גם זב וצרוע זונה ונגב: גוי לא ידע לשונו ולא יבין מה ידבר: מי שבעים לשון בפיחו ואלוהי מרחוק אלוהיו: נחלתו היתה לזרים ונכרים ישררו בה.

וירא יעקב ויהמץ לבבו ותקע נפשו ממנה. ויאמר אסתירה מני ממנה ולא אראנה עוד: מקלה לא יחד כבודי ובאפסוספה לא יכירני מקומי: להרי חושך מפניה אנוס ועד אוסטריה אימלחה.

ויצרוז יעקב תרמילו ומקלו בידו לקח וישם לדרך פעמיו: ורק מבט אחרון עוד שלח וישא עיניו אל החרים, לקחת ברבת ברה וממחמדי נפשו.

והנה קול ברמה נשמע: נחי בני תמרורים, רחל מבכה על בניה.

מן החרים נכסת בו רחל ככל יפעתה ותומתה: והיא מרמזת לו צפונה וקדמה, שם הדורר אין מצרים: שם החר הסוב הזה והנה הגדול רחב הידים: עוד תחי הארץ כגן רות, לא תוסיף לדאבה עוד: תמלא משפט ודעת, כמים לים מכסים: עם אחד עמה ולשון עבר לשונה: מים ישומנה גבולה, מן תעלה ועד מפרץ: עוד אערה תופי שם ונצא ממחול משחקים: יהיו נשכה מדודים ורוח נרה אתבים.

ותחי בנפשו כאש להמת עגורה בעצמותיו: ויוקוף יעקוב קומתו ויגמור אומר בלבבו: אמלא שבוע זאת, ולי לי תחי רחל.

וישלך תרמילו צידה, ומטחו מידו זרק: וישנס מתניו ויאזור חלציו ויצא למלא שבועו.

וקול פעמיו הנת זה נשמע:

מי נער עברי וזכור לא יזכור את ספור המעשה הנלכב מאחד מאבות אבותיו הלא הוא יעקב אחי-עשיו, אשר נכרחו מחמת המציק נשא רגליו וילך ארצה בני-קדם לבקש מזון שם: איך בא עדי ארץ ורה גם נכריה, ארץ לא ידעה מתמול-שלשום וישב על הנאר לדעת מה יעשה לו: איך נראתה לאותו אבי-אבות, יעקב אחי-עשיו, משאת נפשו בדמות רחל טובת-התואר ויפת המראה וואהבה ותצלח עליו, רוח גבורה ויגל את האבן הסבדה מעל פי הנאר: איך עבד את אביה ברחל בתו הקטנה: באמונה עבדו — רחלו ועזו לא שכלו ואילו צאנו לא אכל, טרסה לא הטא אליו מידו יעקשנה ננובת יום ונגנובת לילה: היה ביום — אכלו חורב וקרה בלילה, ותדה שנתו מעיניו: ולא ארכו לו השנים באהבתו אותה ויהיו בעיניו כימים אחרים: — עד בוא יום גמול ושלים ויאמר אל אביה: הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבוא אליה.

ומי לא יזכור איך רמחו לבן הנזבל האשמאי ויהלף משכורתו: כל הלילה התעלם יעקב עם אשת חיקו וירדה עדנים וישכר מדודים — עד עלה אור שחר ויהי בבוקר — והנה היא לאה, ועיניה רבות: ויעקב יעקב צעקה גדולה ומרה ויאמר אל חותנו: מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתך ולמה רמיתני.

אף כמאה העשרים נראתה לו ליעקב המודרני רחל טובת-התואר ויפת המראה והיא משתרעת מים ישומנה ומן היאור עד הנחר: מרמות היא לו על ההוד הנסתר, על החלב והדבש שתויב לו הארץ על איש תחת נפנו ועל הגר בתוכו ואין מבלים דבר: בה ירדה לו משפט ועושר כן-ערג כן-צצרת ובני משפט אחד לאזרח ולגר בה, יחדיו יכוננו עפרה: ארץ לא תדע נשך ותרכיב יושבי קרנות וחולכי כמל ואינלי להם חנם, האובלים איש בשר רעתו: ארץ תאגור בקיץ להמה ולחם עצלות לא תאכל: ודה לא תפשוט לנדימים ותשחק ליום אחרון: ארץ אשר תחי אור לגויים ויתברכו בה כל העמים: ארץ אשר מורה במערב תגיע, עוז ותעצומות בימונה דעת ורוח ששמאלה.

ככל לבו אהבה יעקב, אליה נשא נפשו ובכל מאורו עבד בה ברחל זו: היה ביום אכלו חורב ויפרנה מועת אסיו: למענה יצא לעבודה להגנה לקבוצ ולהבשרה, לישונו מגדל והומה — גלילה ונגבה: למענה שרה עם אלוהים ואנשים, על גשריה מאבק נאבק ועל גדרותיה חלל נפל: ויבוא במהתרת למענה ותדר שנתו מעיניו מחמת הרודף: במשעוליה ארב לאויביה וישם נפשו בכפו וילחם מלחמותיה: ויושלך המורה ויותן בסוגר למענה: רגלו בסד הושמו וידיו לנהושתים הוגשו: עלי גדרום הוקע למענה, ויוצא נפשו עליה ושמה שפתותיו תדובבנה.

ויהי היום בבוקר לא עבות אחד, והוא עודנו נושא אליה נפשו הנכספה עודנו כחולם — והנה קמה ונהיתת:

משמים נפלה לבטו, כבבורה בטרם קיץ: ויתן נפשו עליה ויגר

ה " ל ב א נ ט "

רבים בכוח בארץ הפרת יש אפוא לעיני מעט במבנה הסוציולוגי של הארץ כיום.

אין אומות ב"לבאנט" כיום

בחלק זה של העולם אין שום קבוצות שבדין ובהגיון אפשר יהיה לקרוא להן "אומות" על פי קנייני המידה המערביים המודרניים, או על פי איזה קנה-מידה של ההיסטוריה העתיקה וה"מזרחית". אומה היא קשר מיוחד ומסוים בן שטח-ארץ, יושבי הארץ, והמבנה החברתי-המדיני החולש על זה כעל אלה ומקשרם יחדו. לשון ותרבות על הן ברגיל, אם גם לא תמיד, חלק בבנינה של אומה; אולם רבות האומות שיש להן יותר מלשון אחת, או שלשונן משותפת להן ולולדתן. אכן, הצד החשוב הוא זה שאומה היא חטיבה טרי-טוריאלית, ואינה עומדת על חיבור "גזע" או אישי. "אין אתה יכול לקחת את מולדתך כשאתה עוזב את אדמתה", אמר דאנטון, וממרתו מבטאת הן את הרגש הלאומי המודרני והן את הפטריי-טיות שמימי-קדם.

הלאום אינו הצורה היחידה של ארגון הידועה בהיסטוריה האנושית. שבטים ובתי-אב, אף ש ברגיל דבקים הם בארצותיהם ובלידותיהם, שמים את הדגש יותר בקרבת-הדם המיסטית או ה"ממשית בין הנמנים עליהם, או בין אלה לקבוצה של אלהות. העיר-המדינה הקדומה (ה"קרת"). כשמיית כיוונית, והממלכה המצומצמת בשטחה, עמלו והתקדמו מתפיסה שבטית טריטוריאלית יותר — ועל כן, "תרבותית" יותר — של חיים: המבנה המודרני וכן הקלאסי של הציויליזציה, המדינה והלאום נובע בעיקר מנסיון יווני, ושמי זה, אולם תקופות חשובות בהיסטוריה, וכן מרחבי-ארץ גדולים, לא חזו בהתפתחות כזאת. עד עתה, למשל, היתה הודו עולם של קסטות, לא של אומות.

הבנין העדתי

בעולם של עדות, שכנך איננו אחיך בן-ארצך דווקא; ברגיל הוא איבך המר, אלא אם כן יאכל מה שתאכל אתה, ומה שאכלו אבותיך לפניך, או יתפלל כמורך ויחזיק באותה דת בדיוק, המולדת, אם ישנה, בשמים היא יותר משהיא בארץ. ה"קשרים הם מיסטיים להלכה וגזעניים למעשה — שכן המרת-דת יעודה קשה היא בחברות כאלו, אמונות אישיות אינן ממין הענין, ורק עובדת לידתו של אדם לתוך עדה נתונה היא הקובעת, לכאורה.

במובן זה הרי ה"לבאנט" וחבליה הפרת-ההודקל עומד עולם-עדות, וכך הם כבר למעלה מאלפיים שנה, לא כהודו דווקא, אלא על פי דרכם היסודית שלהם, שנקבעה על ידי התפשטות ה"הדות, הנצרות והאסלאם בזה אחר זה. עשרות ומאות העדות — יהודיות, נוצריות, מוסלמיות, ואחרות — הרוחשות בתוך האוכלוסיה סיה כיום הזה (ושתריסר מהן, לערך, חשובות באמת), הן ספק קבוצות אתניות, ספק שבט ובית-אב, ספק מה-שקוראים כנסיה בעולם המערבי, אבל על הרוב הרגשתן ופעולתן כאורח-העדות — הנאמנות נתונה לאידיאל, לאורח-חיים פולחני, ולאנשים ונשים המחזיקים בו מלידה.

קשרים טריטוריאליים, אורחות פורמאלית — תפקיד משני להם.

לאותן תרבויות מקומיות — (דוגמת השומרית) שפגשו הפולשים והמתישבים הקדמונים ושאותן טימעו לבסוף לאורך הנהר פרת ומעבר לו, ה"שמיות" היא אפוא חטיבה גאוגרפית, לשון גית ותרבותית — חופפת בעיקרו של דבר את החטיבה ה"עברית" — שאפשר להגדירה רק על פי ההיסטוריה שלה העשירה והמורכבת, ולא על פי איזה נתונים "גזעיים" או אחרים. בהתהוות החברה השמית הזאת העתיקה ספק אם היה לחצי-האי הערבי חלק כלשהו. נהפוך הוא, חצי-האי עצמו נעשה שמי בשלב מאוחר למדי, מכוח הש"פעתן של תרבויות שנתפתחו מצפון לו.

המבנה האתני של הארץ כיום

מורשה רבגונית זו, הכוללת יסודות שמיים ובלתי-שמיים, עדיין היא מורגשת במבנה הנוכחי של ארץ-הפרת, ארץ העברים מאז, חבלי חוף הים התיכון הם החלק היחיד באזור שבו נתקיים ישוב פחות או יותר רצוף וצפוף, ובחבלים אלה עדיין קשורים כל הצבורים העיקריים, או שוב הם קשורים, בשמיות הקדומה, זה הדין בישראלים דוברי-העברית, אולם במידה רבה כך גם דינם של המארונים, העדה הנוצרית הראשית בלבנון, השוטמים את חיבורם לליגה הערבית שנכפתה עליהם, גאים על מוצאם ה"פניקי" (לאמור, הכנעני), ומחזיקים עוד בכנסיותיהם בלשון הארמית (לאמור, העברית המאוחרת). בגליל לטקיה, אשר שם מוצאה הישר היחיד של סוריה אל הים, נמנה הרוב המכריע על העלאים (הנוצריים), שתחת ציפוי דק של כפירה מוסלמית עודם שומרים על תרבות עכו-מית-למחצה, טרום-ערבית, שבסופו של דבר מקורה פניקי, גם הנוצרים האשורים, דוברי הארמית, מכירים מאד בשרשם ובמורשתם השמיים, אלא שלא נותרו מהם רבים (הם מצויים בצפון עיראק, בצפון סוריה ובלבנון).

לאורך קשת ההרים הגדולה העוטרת את האזור, בתוך גבולות תורכיה ואיראן של ימינו, כמו גם בתחומי סוריה ועיראק, עיקר התושבים הם כורדים — צבור גדול-במספר של שבטים הרריים, הדוברים ניב אינדו-אירופי קרוב ל"פרסית, הם מחזיקים באסלאם אדוק פחות או יותר, אולם איבה מסרתית נטועה בהם לערבים, לפרסים ולתורכים כאחד, חזקים ועתיקים קש"ריהם אל ארץ-הפרת, צלאח-אדין, למשל, שהוביס את הצלבנים, כורדי היה, לא ערבי ולא תורכי, ויש באזור עוד קבוצות לא-שמיות דוגמת שבטי תורכמנים, פרסים, צ'רקסים מן הקוקאז, והרבה פליטים ארמנים.

וקיימים, כמובן, "הערבים", לא קל להגדירם, שכן עצם העובדה שצבור אנשים מדבר בשפה המוגדרת כיום כ"גיב ערבי" היא כשלעצמה עוד אינה קובעת את זיקתם האתנית. מארוני דובר ערבית, למשל, אינו ערבי יותר משפטריוט אירלנדי הוא אנגלי, עד לא מכבר היו "הערבים" כוללים, כפי שימוש הלשון הערבית עצמה, רק את הבדוים הנוודים ומשפחות מסוימות בקרב תושבי-הקבע שהתייחסו במפורש על מוצא ערבי, בעזרת תעמולה אנגלו-ערבית, הליגה הערבית והמדינות שהערבים שוררים בהן מתחיל המונח ללבוש מובן רחב יותר, והוא נעשה מעורפל יותר ויותר, כדי להבין מי הם הערבים בפועל והע"י

אם רצוננו למצוא שם מתאים ומקורי, ילוד המקום, לעיקרו של חבלי-הארץ שבן-ערב קורא לו "א-שאם" (הצפון) ואנשי המערב קוראים לו "לבאנט", "ארץ המקרא" או "השהרון הפורה", הייבים אנו לפנות לימי קדם, עתות הגדולה הש"מית — בתקופת המקרא ולפניה.

אכן, הארץ המשתרעת לאורך הים התיכון לנהר פרת, לגבי יושביה עצמם היתה פשוט "הארץ", כולל את ארץ הים וארץ הנהר כאחת, עבר בע"י רית הקדומה (ע"י צרויה, בי"ת סגולה) — קרוב לודאי שאין פירושה אלא "ארץ" סתם, כמו ש"ע-בר-הירדן" בהוראתו המקורית הוא ארץ הירדן, הארץ שמוזה ומוזה לירדן; "עבר הנהר" (בארמית עבר-נהרא, באכדית Ebir-Nari) הוא אפוא ארץ הנהר בה"א הידיעה, ויושבי הארץ ובניה הם העברים.

עבר, כשם גאוגרפי ואתני, בשום פנים לא היה מיוחד לישראל ויהודה, או למחזיקים באמונה ה"יהודית שהופיעה במאוחר הרבה יותר, רוב השב"טים השמיים העתיקים שישבו בארץ כנען ועל הפרת, אם לא כולם, כלולים היו בתחילה במונח זה, "עברית" גם נעשתה שם לניבים הקרובים מאד זה לזה שבהם דיברו: ה"כנענית" בגלילות חוף הים (זו שיוונים קראו לה "פניקית" ושבה כתוב רובו של התנ"ך), ו"ארמית" סביב ברך הפרת, ארמית — לאמור, צורה מאוחדת של "עברית פנים-הארץ", היתה לבסוף ללשון האזור כולו; היא דחקה אפילו את רגלי הלשון האכדית העתיקה במזרח, ומאות שנים לאחר הכבוש המוסלמי עוד נתקיימה כלשון המקומית העיקרית של עם הארץ, בפרט של עדות הנוצרים והיהודים ופולחנם.

המורשה ההיסטורית:

מקורה של השמיות וטבעה

הרבה מאות שנים הוצרכנו לחזור כדי להבין את השם המקורי, המקומי של הארץ, בדומה לכך עלינו לדרוש אל ההיסטוריה העתיקה אם רצוננו לגלות את שרשי החברה והציויליזציה בארץ כנען ועל הפרת, איראפער להפריז בהדגשת חשי"בותה המכרעת של התקופה הקדמונה בארץ זאת, שבה הנסיון האנושי עתיק כל כך, אולם על כך לא נוכל להתעכב כאן; דיינו אם נעמוד על עוב"דת אחת או שתיים בנוגע למקורה וטבעה של הש"מיות העתיקה.

לפי תורה שנולדה במערב אירופה לפני כמהה שנה ועודה מהלכת כיום, היה מקורם של השמיים הקדמונים במדבריות ערב; הם היו נוודים מטפוס בדוי פחות או יותר, ולשונותיהם נגזחו מאיזה אב"טפוס הדומה לערבית הקלאסית. התורה כולה אין לה כל אחיזה באיזו מן המסורות השמיות, הגילויים הארכיאולוגיים של הזמן האחרון מפריכים אותה מעיקרה, אבל עדיין היא משמשת צורך ידוע — צורך של מיתוס פוליטי המכוון לחיזוק הערבאות, ובכלל לא היו השמיים בשום פנים "גזע", ולא באו מאיזה שהוא אזור אחד, מיוחד דוגמת מדב"ריות ערב הפנימית, אדרבה, צבור מעורב היו, ונוכל לקרוא להם, "שמיים" רק משום טפוס ה"ל"שון והתרבות שלש שהיה משותף להם. חברה שמית זו (ולא דווקא "גזע") התפתחה דרך-כלל ממערב מזרחה — מחופי הים התיכון וברך הפרת כלפי החידקל ורמות אסיה-המערבית, אולם הא"שורים והבבלים — עוד יותר מן העברים עצמם — היו תערובת גזעים הרבה, וגדול היה חובם

וזירי מצרים בישיבה

באמריקה הוא תשעים סנט לשעה. שהם שלושים גרוש מצרי. ואני מבקש רק עשרים גרוש ליום! איך תוכל התעשייה המצרית להתלונן? הבריטים נזקקים לאותו הכותן שאנחנו משתמשים בו. אם כן כיצד משלמים אנו לפועל ולפלאח הלק העשרים מן השכר שמקבלים הפועל והאכר בבריטניה?

כל הוזירים צעקו בכעס: למי זה אכפת מה עושים האמריקאים והבריטים... אנו פה במצרים! אהמד חוסיין: מוער השכר לפועל בניו-יורק לא הוא לירה ליום, והוא הדין בבריטניה. בשוודיה מקבל פועל בלתי-מקצועי לפחות לירה ליום!

נחאס פחה. ראש הממשלה. שכל הזמן יושב והשתעשע בטבעת יהלום על אצבעו. ננער קמעה ואמר: נפלא! בסוף מקבל פועל בלתי-מקצועי לירה ליום!

וכאן קפצו הוזירים ממקומם ואמרו לנחאס פחה: ד"ר אהמד חוסיין אמר בשוודיה, ולא בעיר טואץ.

אהמד חוסיין המשיך: המשרתים ומנקי החור בות מקבלים לפחות עשרים ושבוע לירות לחודש בשוודיה, ואילו ראש-הממשלה מקבל 150 לחודש. זאת אגמרת שראש הממשלה אינו יכול לקבל אלא פ"ששה משכרו של הפועל. אם יהיה לנו זה לבסיס, הרי מאחר שוזיר הוקף במצרים משלם שתי לירות לחודש לפקידיו, חייבים הוזירים שלנו לקבל שתים-עשרה לירות לחודש!

כל הוזירים צעקו: שתים-עשרה לירות, הא? ... בצללה, נאה! נאה!

עבדאללטיף מחמוד פחה הגיע בראשו וקרא אל הוזירים: מה אמרתם לכם! וזיר אדום הוא! הוא יביא עלינו קומוניזם!

ד"ר אהמד חוסיין: לא בקשתי להפחית את משכרותיכם עד כדי כך... רק מבקש אני להעלות את שכרו של הפקיד הקטן ביותר במדינה כדי שיתקרב יותר אל שכרו של הוזיר. הקומוניזם לא בא לשוודיה ולעולם לא יבוא לשם כל זמן ש' אין המשכרות גבוהות ביותר מצד אחד ונמוכות ביותר מצד שני! ראש הממשלה בשוודיה החזיק בשלטון חמש-עשרה שנה, ומת בשובו לביתו בחשמלית!

עבדאללטיף מחמוד פחה: רצונך שנסע בחשמלית, הא? ...

כל הוזירים מיהו, וכאן התערב וזיר-הפנים סראג' אדין, שאזנו של נחאס פחה כרויה ל" דבריו, וטען שדבר זה אינו יכול להיות ענין לוזיר-לעניינים-סוציאליים לבדו באשר ענין הוא לממשלה כולה. לכן הוא מציע להרכיב ועדה ש' תייצג את הוזרות השונות הנוגעות בדבר. הכל הסכימו, והורכבה ועדה שסראג' אדין בראשה. בזאת נסתיימה הישיבה.

בכל זאת חזרו הוזירים להטיח דברים כנגד אהמד חוסיין, לאמור: הוא יהרוס את כולנו! הוא וזיר אדום! המלים הללו שאמר הן המלים של הקומוניסטים! לו אני וזיר-הפנים הייתי שם את ד"ר אהמד חוסיין בכלא ולעולם לא יהיה וזיר. זד מסוכן מאד, זהו קומוניזם!

ד"ר אהמד חוסיין יצא והוא קורא לעומתם בכעס: הרפורמה נחוצה, ועליה לבוא מהרה, אם לא תקבלוה מרצונכם, תבוא על אפכם ועל המתכם, אם לא נפעל לתקנת מוסדות החברה שלנו, יחרב הכל בסופה הבאה!

הדברים המאים הם דין-וחשבון מדויק על ישיבה פנימית של הקבינט המצרי, כפי שנמסר בעתון הקאהירי אח-באר אל-יום ב-4 באוגוסט 1951. ציר הישיבה הסוערת היתה הצעתו של הוזיר אהמד חוסיין פחה לקביעת שכר-מינימום לפועל המצרי אהמד חוסיין הוא מן הצעירים והפעלתנים שבמדינת מצרים, ולשעבר נודע כאויב מושבע לפן-ערב ומטוף ללאומיות מצרית-פרעונית. אין פלא שבניתיים הסמוך אהמד חוסיין לפרוש מן הממשלה.

הד"ר המובא בזה יש בו כדי לשפוך אור על רמתם המוסרית והאינטלקטואלית של אלופי המשטר הקיים במצרים ועל אפיו החברתי הראקציוני של הכוחות הערביים הפטריוטיים כביכול בארץ היאור, מדבאי עם-הארץ האומלל.

בסוציאליסטים, מפני שידעו שהסוציאליסטים הם היכולים לעכב את המהפכה ברפורמות שלהם, ושהראקציונרים בדעותיהם המיושנות הם המ' ביאים את הארץ לקומוניזם!

כל הוזירים צעקו: אנו פה במצרים, לא בגרמניה!

אסמעיל רמזי פחה המנוח, שהיה וזיר הוקף (ההקדשות המוסלמיות - החמ). ושנפטר בי"ד תיים, אמר: שטויות! דברים בטלים! בזרה שלי מועסקים אנשים שמשכורתם שתי לירות לחודש, ואיך אוכל לתת לפלאח שש לירות לחודש! מה אוכל לעשות אז בזרת הוקף?

ד"ר אהמד חוסיין השיב: סגור את וורת הוקף! וזרה המשלמת לאדם, לאיזה אדם שהוא, משכורת של שתי לירות לחודש אין לה זכות קיום!... איך יוכל פקיד ממשלתי להתפרנס על משכורת של שתי לירות לחודש? אם לא יקח שוחד ולא יגזול - ימות ברעב! בממשלה אין אנו צריכים לפקידים רעבים או גנבים!...

כל הוזירים צרחו: אתה הורס את איזון ה' תקציב!

ד"ר אהמד חוסיין אמר: איזה מין תקציב הוא זה? המצרי הרעב אינו נהנה ממנו, מוציאים אותו על תכנית ניצול היאור המועילות לעשירים, לפלאח העני אין התקציב פותח תעלות השקאה ואין הוא בונה גשרים בשבילו!

עוהמאן מוחארם פחה קרא: אינך מהנדס! מניין לך כל זאת?

ע'נאם פחה, וזיר המסחר, אמר: התכנית הזאת תהרוס את התעשייה ותגדיל את הוצאות הייצור. ד"ר אהמד חוסיין השיב: היא תגדיל את הוצאות הייצור באחוז אחד בלבד... היא תביא ברקה לתעשייה משום שתרבה את מספר הצרכנים! רק חמישה אחוזים מתושבי מצרים ידם משגת לקנות סחורות, ושאר תשעים-וחמשה האחוזים אינם יכולים לקנות שום סחורה!

עבדאללטיף מחמוד פחה אמר: אם אתן לפלאח בכפרי ריאל אחד, מה ישר ל'?

ד"ר אהמד חוסיין השיב: דיוהותר ישר לך! אתה מתכיר את אדמתך לפלאח בחמישים לירות ה'פדאן', ומה יקרה אם תפחית את דמי-החכירה כדי ארבעים לירות? הפלאח העובד את האדמה ואוסף את היבול יקבל עוד עשר לירות להוציאן. בזאת יקנה סחורות מצריות, ודבר זה מביא ברכה לכל!

עבדאללטיף מחמוד פחה אמר: בתורת וזיר החקלאות אומר אני שתכנית זו תביא הרס. זהו חורבן!...

ד"ר אהמד חוסיין: מוער השכר לפועל חקלאי

מוחמד חוסיין פחה, וזיר לעניינים סוציאליים. הידוע כרפורמטור הגדול, בא אצל ראש הממשלה נחאס פחה לפני ישיבת הקבינט. הוא סח לו שיש בדעתו להציע חוק חדש שיקבע את שכר הפועל על מוער (מינימום) של עשרים-וחמשה גרוש מצרי ואת שכר העובד החקלאי על מוער של עשרים גרוש ליום.

הואיל וידוע הדבר שנחאס פחה משתכנע תמיד על ידי הוזיר האחרון הנפגש איתו לפני הישיבה, כלכל אהמד חוסיין מעשיו כדי לשכנע אותו ב' מועד הנכון שאם יתקבל חוק כזה הרי יבטיח לנחאס פחה את מלוא תמיכתם של כל הפועלים והפלאחים. נחאס פחה התלהב, ועם פתיחת הישיבה הפתיע ראש-הממשלה את חבריו באמרו להם שלד"ר אהמד חוסיין יש רעיון נפלא ושהוא מסכים איתו כי יש להגשימו.

ד"ר טהא חוסיין, וזיר החינוך, נעדר מן הישי' בה. הוזירים האחרים התלחשו כי אולי יתפטר מחמת קרע בינו לפואד סראג' אדין (וזיר הפנים, "היד החוקה" של מפלגת הוחד ומנהל עניני השלטון למעשה - החמ). בעניני תקציב חינוך, א'טאויל פחה בא לישיבה לאחר שחזר בו מ' התפטרותו שהגיש לפני כן כמחאה נגד סראג' אדין. פחה, שהתערב בעניני הוזרה שלו.

הישיבה החלה לאחר דברי ראש-הממשלה בוז' כות ד"ר אהמד חוסיין, האוירה נתחשמלה. הוזיר לעניינים סוציאליים גולל את תכניתו, ואמר שק' ביעת שכר-המוער לפועל ולפלאח תפיג את מרירותם ותבטיח את שלום הארץ ועתידה.

הוזירים צעקו לעומת ד"ר אהמד חוסיין: מה זה? מה זה?

אהמד זאכי פחה אמר כי ההצעה מנוגדת ל' עקרון ההצע והביקוש, וכי הוא מדבר בתורת פרופיסור לכלכלה!

אהמד חוסיין השיב שגם הוא פרופיסור לכל' כלה, שכן חמש שנים למד לכלכלה. אחר כך אמר לאהמד זאכי פחה: תפיסתך כתפיסת כלכלן מ' לפני 180 שנה. עכשו אנו חיים בתקופה חדשה ויש לנו כלכלה חדשה!

אהמד זאכי השיב בכעס: אני כלכלן מודרני ודברי הם המלה האחרונה בכלכלה!

עבדאללטיף מחמוד קרא: אתה וזיר אדום! ד"ר אהמד חוסיין השיב: הצונך לאמר שאני קומוניסט!

עבדאללטיף מוחמד: כן, אלו דעות קומוניסט' טיות, אלו הן דעות מסוכנות, רצונך להפוך את חוקי הארץ הזאת!

אהמד חוסיין השיב: לו רצו הקומוניסטים לשכור להם וזיר שיעבוד בשבילם, לא יכלו ל' מצוא טוב ממך! רעיונותיך הראקציוניים הם המביאים את הקומוניזם! כשהייתי בגרמניה לא נלחמו הקומוניסטים בראקציונרים, הם נלחמו

אמריקה והסוציאליזם הציוני

(עיונים בדרכי מפ"ם)

סלעי הציונות, התובעים הגברת ההגירה היהודית, איך, אם כן, חושבת מפ"ם להגשים את הציונות?

הגשמה מלאה של הציונות מחייבת הספחות למחנה האימפריאליזם המערבי, לא רק מבחינה כלכלית, הציונות הנה, והיתה תמיד, גורם זר בחלק-עולם זה, וזאת בעיקר בגלל היותה פועל-יוצא משאלת-היהודים העולמית, שהיא חיצונית לגבי האזור.

עובדה זו נתבטאה בכל המדינות הציוניות לפני הקמת המדינה, והיא מוסיפה להתבלט במדינותיה של ממלכת ישראל, אכן, מדינות זו היא מחויבת המציאות של "הציונות המתגשמת". ברור שתושבי האזור אינם מביטים בעין-יפה על חדירת הציונות וכן על תכניותיה להתפשטות המדינה הציונית, בלי כל שימת-לב לתנאים הספציפיים של ארץ-הפרת. לפיכך נאלצת המדינה לחפש בעל-ברית מחוץ לאזור, וגם זו אחת הסיבות להתקרבות מדינת-ישראל אל אמריקה עתה, וקודם לכן — לכניעתה של המנהיגות הציונית לאנגליה ולקו הפרו-בריטי המובהק שלה.

בצורה זו נעשית מדינת ישראל הגורם היחיד בארץ-הפרת הקשור אינטגרלית באימפריאליזם המערבי.

מתוך כך ברורה גם עמדתם של חוגים שונים בארצה ובאנגליה הטוענים שמדינת-ישראל היא הבסיס המערבי היחיד במזרח-התיכון מאחר שהיא תלויה וקשורה כל-כך בגוש המערבי, הלא פשוט אין לה ברירה...

במנוגד לאזור

הפיכת מדינת-ישראל לעמדת המבטחים של האימפריאליזם המערבי בחלק-עולם זה מעמידה את ישראל מחוץ לתנועת ההתעוררות הכללית במרחב, המתפתחת עתה במהירות, עם גירוש האימפריאליזם המערבי מן האזור יבוא גם תורה של מדינת-ישראל, אם לא תחדל מן המדיניות הנואלת של "הגשמת הציונות", שכבר עשתה איתה בסיס של האימפריאליזם המערבי באזור, ותהפוך אותה בעתיד, באם תמשך מדיניות זו, גם ל"זנדרם" של האימפריאליזם המערבי בחבל-עולם נסער זה.

רואים אנו, אפוא, שמדיניות ציונית מובילה לכניעה לאימפריאליזם המערבי, לקונפליקט עם ההתעוררות במזרח התיכון, ולבסוף — לסכנת אבדון ממשית מאד למדינת ישראל, וכן רואים אנו שמדיניות ציונית מובילה בהכרח לשאיפות תוקפניות של מלחמת-כבוש והשמדה.

במדינת ישראל גופה מונעת הציונות כל אפשרות של פיתוח רציונאלי ושל התפתחות כלכלית מסודרת בין במסגרת משטר "רכושני" בין במסגרת משטר "סוציאליסטי". המשטר במדינת-ישראל ציונית יכול להיות רק משטר של נדבות ותלות וכניעה, כפי שהוא גם עכשיו.

מול הגישה הציונית קוראים אנו להעמדת האינטרסים האמיתיים של ארץ-הפרת, ומדינת-ישראל ותושביהן בראש, קוראים אנו לשיתוף פעולה מלא בין כל תושבי הארץ, להקמת חזית אחת לתנועות-התחיה הלאומית במזרח הים-התיכון, שואפים אנו לשגשוג האזור כולו ולאפשר תושביו.

רק מדיניות היוצאת מהנחות אלו היא מתקדמת באמת, רק בה התקווה לבטחון מדינת-ישראל, להרות ארץ-הפרת וקדמתה.

על מפלגה מהפכנית להיות ראשית לכל מפלגה ישראלית — לאמור, מפלגה המוכנה לקחת כל נושא בחיים החברתיים ולדון בו ולנתחו עד סופו מבלי הרתע מפני המסקנות העולות ממנו ומדרך הניתוח שאותה נקטה. למעלה מזה — על מפלגה מהפכנית להיות מעוניינת בבירור כנ"ל באופן מיוחד, יותר מכל מפלגה אחרת, הואיל ועל הניתוח האכזרי והמסקני מבוססת כל הווייתה והסיבה לפעילותה וקיומה.

מפ"ם נטלה לעצמה את כתר המהפכנות במדינת-ישראל, ומשום כך אפשר היה לצפות לחוסר פחד ולהחלטיות בגישתה לכל הענינים, אולם נראה הדבר שדווקא בבעיות-היסוד נרתעת מפ"ם מפני ניתוח מסקני וגורמת יצירת סתירות שלא תתורצנה באידיאולוגיה שלה.

מליון דולר בלבד; ברור אפוא שלא יטול על עצמו עול קליטתם של המוני יהודים בארץ (שמתנגד הוא גם לעקירתם ממקומם).

כאן ניצבת לפני מפ"ם הסתירה הגדולה הראשונה, והיא: הגשמת "קבוצת-הגלויות" יכולה להתממש רק תוך תמיכה אמריקאית גדולה, שבעקבותיה הצטרפות הכרחית לגוש המערבי ולפיקוד המזרח-התיכוני המוקם עתה.

אם מאמינה מפ"ם באמת ובתמים בציונות ובמטרותיה, הרי ממילא צריכה היא לפעול למען קבוצת כל יהודי העולם בארץ, לאמור: קבוצת של כ-12-10 מיליון יהודים עתה, או אף יותר, ברבות הימים, וזאת חוץ מן הרבוי הטבעי בין תושבי מדינת-ישראל.

לפי האומדנים האופטימיים ביותר לא תוכל מדינת-ישראל לקלוט למעלה מ-4 מיליון תושבים, וגם זאת רק לאחר פתוח נרחב שיגדול זמן רב וכן תוך השקעות-הון עצומות, ברור אם כן שלא במדינת ישראל בלבד יהיה הפתרון לבעיית יהודי העולם.

סיעתו של ד"ר שייב, שבטאוניה הוא "סולם", מסיקה את המסקנות הסופיות מהציונות שלה ומטיפה להשתלטות יהודית על כל ארץ-הפרת תוך גירוש או השמדה של הנושבים בה כיום והפיכתה ל"מלכות" בעלת צביון יהודי מובהק. ברור שמפ"ם נרתעת ממסקנות כאלו, כי הלא שואפת היא לשילוב ושיתוף-פעולה בין ישראל לתושבי הארצות הסובבות אותנו (שוכחת היא באותה שעה שאף קליטה שאינה-קליטה של 650 אלף המהגרים שהגיעו עד עתה לישראל אפשרה במדה רבה ביותר ע"י גירושם של מאות אלפים מתושבי הארץ והפיכתם לפליטים חסרי-כל).

ציונות ואימפריאליזם מערבי

מכאן שכל נסיון עקיב להגשים את הציונות הגשמה שלמה יגרור בעקבותיו מלחמת-כבוש ותוקפנית וגירוש מספר גדול של תושבי האזור או השמדתם, יותר מזה, נניח שנגיע לשלב של מהפכה ו"בניה סוציאליסטית" בכל אזור ארץ-הפרת, הרי אז הציונות, שאינה בגדר פועל-יוצא של הוויית האזור הזה ותנאיו אלא היא פועל-יוצא של מצב יהדות העולם, תהיה לגורם מפ"ם ריע בכל תכניות הפיתוח המקומיות, לדוגמה, אם יעלה גל של אנטישמיות בארץ מסוימת יהיה על האזור לקלוט, לפי ההשקפה הציונית, מספר גדול של יהודי אותה ארץ, בלי כל יחס למצב האזור, להשקפת רוב תושביו, לצרכיו האובייקטיביים ולאפשרויות קליטתו. היטב אנו רואים זאת גם עתה, במדינה שהאינטרס האמיתי שלה ושל תושביה יהוא לפתח את המדינה אולם כל הכנית פיתוח רציונית ושקולה מתנפצת אל מול

סתירות אלו הגיעו לשיא עם הקמת המדינה והאפשרות הניצבת כביכול לפניה — ואשר המפלגות הציוניות מנסות לנצלה — להפוך את המדינה למכשיר לקבוצת-גלויות ולהגשמתה ה"מלאה של הציונות, משימת "קבוצת-גלויות" העמידה את מדינת ישראל לפני הצורך לקלוט הגירה עצומה, קליטתה של הגירה זו מצריכה תמיכה כספית גדולה.

ברור הוא שהקבוצת היהודי היחיד היכול לתמוך מבחינה כספית במדינה הוא יהדות ארה"ב, ואמנם קבוצת זה הוא שסיפק עד עתה את רוב הכספים הדרושים למדינה, הכורעת תחת עול ההגירה העצומה.

אך אשליה היא שיהדות ארה"ב תתמוך במדינת-ישראל שעה האחרונה תתנגד למדיניות האמריקאית ולא תשתף אתה פעולה. קל-וחומר שאשליה היא תמיכה אמריקאית ממשלתית או מלוות מבנקים פרטיים בארצה בלי הפיכת המדינה לאופן בעגלת המדיניות של ה"סטטיט דיפרטמנט".

הגברת ה"עליה" מצריכה הגדלת התמיכה מארה"ב, וכפועל-יוצא — התרחבות התלות במדיניות אמריקה.

שופרות התעמולה של מפ"ם אמנם מדברים על הגברת כושר הקליטה הכלכלי תוך קליטת המונים, ומצביעים בין השאר על ההגירה לארץ בשנים האחרונות לפני מלחמת-העולם השנייה, שבעקבותיה גדל כושר-הקליטה הכלכלי של הארץ, אולם מתעלמים הם משלוש עובדות יסוד:

- א. הרכב ה"עולים" ורמתם.
- ב. העובדה שבד-בבד עם ההגירה לפני מלחמת העולם השנייה זרם לארץ הון פרטי בכמויות רציניות מאד מלבד תרומות בצנורות הקרנות הציוניות, שני מקורות כסף אלה יכולים להמצא עתה רק ביהדות ארה"ב או בממשלתה (ביחס לזו האחרונה בצורת הלוואות או הענקות).
- ג. קצב ההגירה, שהיה איטי הרבה יותר בכל זאת.

קבוצת-גלויות ותלות באמריקה

כל נסיון של פשרה וכל הדבורים על אפשרות קליטתם של מיליוני יהודים בקצב מהיר, בלא קבלת תמיכה מארה"ב, ורק על סמך "משטר עבודה", "הלאמת" הוהב בארץ, שאין איש יכול לקבוע את שיעורו בבירור ואומדניו רחוקים מאד זה מזה, גם ספק אם תהיה חזרתו לברכה למשק המדינה, — כל הדיבורים הללו חסרי-משמעות הם ומשמשים רק נסיון לתפוס את החבל בשתי קצותיו לצרכי תעמולה, גם הגוש המזרחי עוסק עתה בתפקידי שיקום עצומים, ואף לסין ה"ענקית יכול היה להפריש תמיכה בסך של 300

ע ל מ ו ת ל ב ע ל

על מות לבצל באשון ליל קיץ
 על מות לבצל יודע אכרי —
 הניסה הדקמה
 דכל הנגב
 וספון
 קסא בערפלו —
 אז מת הבצל על בקצי הנגב
 אז מת הבצל
 קלל בערפלו

— אלי לבצל
 בעל געוירן
 — אלו לבצל
 בעל געוירן
 אשר פרט עלי
 דצל נקלהו
 אשר ענה גוי
 מנגינתו

רבשלישית
 דאני כבוא
 בעל
 דבעל שב סצוע ופיף
 אשר בפי מסוד מצחו קודם
 אשר גוי ירבע מרגלותיו
 אשר יבוא
 כבוא אקר בגרן
 אשר יקום עם רוח בקר
 — אן?

— אלי לבצל
 בעל געוירן
 — אלו לבצל
 בעל געוירן
 אשר חרדה נפשי
 אל ניד קולהו
 על משפתיו ילעיגו
 נצרים

רבשניה
 דאני כאורח
 דסקד עלמה בקרם לבית-אב
 אשר מיטיב פנים אל מצעדהו
 אשר מרוץ לקצה מבל אחריו
 אשר תקום אחלונה:
 — הנהו!
 אשר תשב תקשיב
 חכמת שפתיו —

נאדובצל
 נהלך כצל הוא
 דרע קרס: כבוא בחדקיו
 טג סצרו יוליוף אל הרי דתר
 נדבת גשמו על ארץ מלחה
 ונה גוי
 אשר קנני נצח
 משל מוכס באסיקי
 עולם

בראשונה
 דאני כשעיר
 דסקד עלמה דנרד בשנה
 אשר ישמח נגו שלם מסהו
 אשר ישמח לכב אשה תחתיו
 אשר יבוא
 כרום בא בגרן
 אשר ילך דלקת רוח
 — אן?

ובצל כד
 משמים יבד דארץ
 ולמשחית הפך עליו הודו
 על דדקדי תנחת סלמות סצעהו
 בני מצי
 יצבע
 צרם
 כצמו —
 וכל עורי
 עוד תפסם חשקהו
 על דשרי עונה
 אהבתו

— אלי לבצל
 בעל געוירן
 — אלו לבצל
 בעל געוירן
 אשר יתר לבי
 אל ניד קולהו —
 הגידו לי: כי מה דודי
 מדוד

ובצל בא
 דמקים ימיקה
 כבוא לסקד את אהל פלגשו
 רק צעדו לא עוד נכון תחתהו
 רק בעיני שביב ובל ראשו
 רק אור פניו
 עמם בו ואיננו
 רק אור פניו קהה
 ונאסף

— אלי לבצל
 בעל געוירן
 — אלו לבצל
 בעל געוירן
 אשר לבו רחב
 דשאל אוכלת
 אשר עינו צרה
 באהבי

(מתוך "יוחמד" קובץ שירים
 ליונתן רטוש. הקרוב להופיע
 בהוצאת "מחברות לספרות").

באיז תרבות

תרופת קסם לכל המחלות

דת

למקרי חוסר עם, ארץ וכו'

ועוד זאת: לעמים הנאורים דבר הנקרא „תרבות-חיים“ פרט לעבריינים ופושעים מנסים רוב בני האדם לא לפגוע איש ברעהו, לא להתאכזר אל בעלי החיים ואל טבע ארצם ולנהוג ביושר כללי. אף בכך אנו מפגרים להחריד. אין אנו חיים בשלום איש עם רעהו, ולעתים קרובות, קרר בות יותר מאשר אצל עמי התרבות. אנו פוצעים איש את רעהו פצעים עמוקים ושותתי דם, פצעי גוף או פצעי נפש. חוץ למקרים בודדים, אוי לו לבעל-חיים שנפל לידינו. אשר ליושר, הכל מודים שינו מחסור משווע במצרך זה. ובכל אלה מפגר הנוער לאפחות מן השאר.

ואין תימה. מגיל שלש-עשרה ומעלה מפנים את רוב מרצם של נערינו לההפכם ל„חיל ג'ונגל“, למלחמה ב„ים האויב המוסלמי המאיים לשטפנו מכל עבר“. בבתי הספר עורמים בתוך נשמתם את כל השנאה שנצטברה במשך עשרות דורות בין העדה היהודית לבין ה„גויים“. תחת ללמדם יוונית, רומית ומיטב תרבות העולם ההומניסטית; ומשתיארם עתונאי בלתי-משוחד ובעל עין בוחנת (א. קסטלר) כטרונים חסרי כל כושר תרבותי, נתכעסו מוריהם ומדריכיהם!

אכן, תרבות זו, תרבות הרוח ותרבות החיים, נחוצה לנו עתה, מיד, ולא לאחר שתטול-טלנה אלינו שבעים לשון של „קבוץ גלויות“ ותעורבנה בשפת ילדינו (ושפה זו לא נוכל לטהר בעזרת מחלקות לתרבות סינתטית). הכרח הוא לנו לבטא את מהותנו, את טעמנו, עכשו, לא לאחר ה„גאולה“. צורך יומיומי הוא לנו, כאויר לנשימה וכמוזון לגוף, וכל נסיון להחשיך עלינו ב„תקופת בינים“ של ברבריות „יחסית“ ייתקל במלחמת-עושים מצדו של כל יוצר-איש-תרבות, אמתי. ברבריות זו חונקת את נפשנו יותר ויותר, מיום ליום, בצורת חוסר גיר, בצורת בזבוז מחצית יומו של אדם בעמידה בתורים השונים, בצורת רמזים בכתב ובציור ש„ישנם יותר מדי אנשי רוח, ביחוד מן הכופרים, מוטב לשלחם לעבודה חקלאית“, בצורת חוסר הזנה מספקת, בצורת איורה של מלחמת-קיום חסרת מעצורים והיסור סים, של מכות, חרפות, זדון, מרמה וכחש, ובאלף צורות אחרות. והדבר נעשה מתוך טענה ש-היהודים הם הם שנתנו אי-פעם לעולם את צוי המוסר, ולפיכך הם רשאים לעשות בארץ זו כר-צונם. הזכירום את משל סופרס י. ל. גורדון על-אודות התיש שאבי-אביו עלה לקרבן במקומו של יצחק.

היום, לא מחר, עלינו לעשות לתרבותנו, בימי קדם נוצרו תרבויות מתוך תת-הכרה לאומית; בימינו אין תרבות נוצרת אלא מתוך הכרה מלאה, והכרה זו היא המחייבת איתנו לחשל את שלושת כלינו. — שפה, עם וארץ — למען נוכל לחיות וליצור כעברים וכבני אדם.

לעולם אין התחליפים טעימים; הם משעממים. אדם רואה עד-מה מלאכותית היא הסתימה. עד מה אינה שייכת לענין חיינו כעם בארץ זו, והוא מפנה את ערפו ואינו שועה אליה אלא מתוך הכרח; ותרבות העדה, העשויה לענין אדם החי אותה או חוקר ספציאליסטי, הופכת למקור מר-עקה נפשית לאלה שהיא נכפית עליהם כגגית.

התוצאה: אדם חי ונפשו רעבה. ישנן חבילות של מזון רוחני מחוץ-לארץ — אך אלו אינן מספיקות. יש ליצר; אך מן השעמום קשה ליצר. יצירתו של ס. יזהר, החשוב שבסופרים בני הארץ, תוארה באחד מגליונות „אלף“ כ„בריוחה אל המציאות“. אך יש בה גם משהו המבקש לברוח מן המציאות, מתחבט, אינו מוצא דרך, ומגיע אליה בחזרה. מעגל קסמים זה, היוצא מן המציאות המשעממת וחוזר לנקודת מוצאו, הוא המגביל את כושר יצירתם של כל סופרי הארץ ושאר יוצריה. כמות הדברים הנתנים להיכתב (בכפר) על-אודות חליבת הפרה, אוסף תפוחי האדמה וזריעת השדה, או (בעיר) על-אודות המשרד ובית החרושת וכיוצא באלה, מוגבלת בהכרח. נושאים ישנם לאין-ספור, אך לכל נושא ונושא דרוש רקע תרבותי כללי, שאם לא כן ימצה הנושא את עצמו עד מהרה. בקראנו את יצירת יזהר אנו רואים מספר רבי-יכולת משתדל לסחוט את כל האפשר מתוך הביוטופוס דל-הרוח, ואכן הגדיל לעשות, אך מלתו היא כמו סוף פסוק לספרות העברית.

כספרות וכשירה ענפי התרבות האחרים. כולם מסתובבים במעגל המציאות העניה או מתלכללים מן היבוא והיקוי. אחד מחיקויים אלה הוא ה„תרבות המתקדמת“. אם תימלא משאלתם של אנשיה והארץ תיכבש בידי צבא סובייטי, ויבוא ה„מתקדמים“ לתבוע הקמת קהליה עברית סר-ציאליסטית, האם לא ישיב להם המושל כדברים הבאים: „מדוע? על סמך מה? במה הנכם שונים מיתר תושבי ברית המועצות? מה יש לכם ואיננו להם? איה שפתכם האחת — למעשה ולא להלכה, איה תרבותכם המקורית שאפשר להכירה ללא טעות, איה מנהגי-חייכם המיוחדים לכם? בתים, כבישים וחקלאות מצויים בעולם כולו, מה יצרתם כאן מלבדם?“

שמים הן הבעיות הראשונות המעסיקות את רובו של העולם בימינו: המצוקה הכלכלית והשפל התרבותי. אולם כל ארץ וארץ מתאמצת בכל יכלתה לפתור, בעוד אנו, ששתיהן צורבות בנו בכל חריפותן, הרינו עושים הכל, כמדומה, כדי להמנע מפתרון.

על הצד החמרי דובר בבטאון זה לא אחת. אין איש יכול להכחיש את הקשר שבינו לבין ה-בעיה התרבותית, קשר שיחשף אף בשורות ה-באות. אשר לצד התרבותי, נוכל לאמר בקצרה: אין לנו תרבות רוחנית מקורית.

אנו רעבים וצמאים אליה. התרבות הטכנית הגיעה אצלנו לרמה גבוהה, ודוקא משום כך בולט הנגוד של העדר תרבות רוחנית; הסבה לכך: שעמום.

חיינו, לרוב, משעממים. מעשינו אינם שונים ממעשי שאר באי עולם: אנו נזונים, ישנים, עור-בדים ומבצעים את יתר הפעולות הביולוגיות, אך באותו „מותר האדם מן הבהמה“ אנו דלים להבהיל.

תנאי-חיים מענינים של צבור-אנשים נוצרים בשלשה ממדים: שפה, עם וארץ. שפתנו הרשמית עברית — אך למעשה מקיץ הנער בביתו ש-ברחוב בלון-בלומנפלד, נוסע לבית ספרו שברחוב מנדלי ולומד (בארמית) על-אודות מר זוטרא (בעברית) על-אודות דון-יצחק אברבנאל (שהיה דובר ספרדית) ועל ר' יעקב פולק (שהיה דובר יהודית), ועוד על-אודות יהודים רבים, שחיו בארצות שונות ודברו בלשונות שונות, ודבר זה נקרא ספרות לאומית והיסטוריה לאומית. בהפ-סקה הוא יוצא לקיוסק „פומרנצ'יק“ וקונה שם בייגעלע או פוינצ'יק, משחק עם חבריו בקלאס, ג'ולים (בנדורות) ומחבואים (אן-דה-א-טרוא), יורה בהם ברוגטקה וקורא לעומתם „שויצר, יופטפיימט“, בערב הוא קורא למיקי, מוישה, חצקל, ג'ק, מוסה ורוחלה, והם רוקדים „שרלה“ או שרים „הי הגיפ“, ואם הם אנשים נאורים, הולכים לשמוע הרצאה ב„בית ברל“.

אשר ללאום, הרינו, אומרים לנו, יהודים, ואף על פי כן דברי ימי הלאום הנה כוללים את תול-דות בני כוזר, חמיר וחד'יב. ארץ ישראל ארצנו, אך בלמדנו את תולדותיה אנו נפרדים ממנה בתאריך מוקדם מאד ויוצאים לטייל על פני כדור-הארץ.

הדבר פשוט: מזינים אותנו בתחליפים. העדה היהודית — משהפכה בכוח האמירה לעם — באשר לא נמצאה לה תרבות של עם בארצו ובשפתה, לקחה את תרבות העדה למלא בה את החלל הריק.

במבואי הקדמות העברית

ציון לזכר המנוח קאסוטו

חדשות שפגשנו לראשונה כאן, ובכל זאת לא נמצא איש שינסה ל"תרגמן" — כי ברור היה לכל שאלו הן מלים שלנו, עצם מעצמנו. החוקרים עמלו, איש ככוחו, ופירשו בהצלחה רובן של המלים הללו. ואמנם, מלים אלו הוכנסו ברובן אל הלשון העברית החיה, ונרשמו במלונים עבריים כמלים עבריות חוקיות.

הנשער בדמיונו מה רב העושר שעשויה לשוננו להתעשר ברגע שניגש בגישה זו אל כתבי-אוגרית? — הרי אנו מחדשים מלים לאין-שיעור, שנשתכחו מלשוננו כיוון שלא הגיעו אלינו מכתובים אחרים, או כיוון ששימשו בניב-אוגרית בלבד; הרי אנו מכניסים רובד לשוני קדום ומגדילים מיד את אוצר הלשון החיה — שלא לדבר על ההתחיות המפליאה שיתחיי כתבי-אוגרית עצמם בקרב דוברי העברית, וההשפעה המבורכת שעשויה לרעוף מהכרת עלילות-אפאר אלו על ספרות הדור והעתיד.

קריאתה הנכונה של כתובת עתיקה

אפשר וישאל השואל, מנין לנו מהי קריאתן הנכונה של המלים בכתבי-אוגרית. והרי אפשר שדרך מבטאם של בני-אוגרית שונה היא ממבטאנו, ונמצאים אנו חוטאים לאמת? — אף שלהלכה יש מקום לחשש זה, הנה למעשה אין הדבר צריך להפריענו. הן יודעים אנו היום, ע"פ עדויות הרבה, שמבטאיהם של בני יהודה וישראל שונים היו ממבטא הלשון אשר בפנינו — אעפ"כ רואים אנו עצמנו כסחים באותה לשון קדמונה, זאת ועוד. אפשר לנו ללמוד ממנהג החוקרים בעסקם בקריאת כתובת עתיקה, אכן, פעמים אין להם כל אפשרות להציע אפילו קריאה משוערת — באין נקודת מוצא למבטא משוער. אבל אם ידוע (או משוער בקירוב) המבטא של הלשון שאליה משייכים את הכתובת, או אם ידוע אחד הדיאלקטים הקרובים ללשון הכתובת — הרי נוהגים לקרוא את הכתובת העתיקה ע"פ מבטא זה. כך קוראים אנו את תעודות לכיש, את לוח גזר, את מצבת מישע ואת הכתובות הפניקיות ע"פ מבטא העברית המקראית (כפי שהוא בפנינו היום!); כך מחליטים אנו לקרוא את כתובות סינגיירלי, פנמו, בר רכב ודומיהן ע"פ מבטא הארמית המקראית (אף כי מסתבר שמבטאן היה אחר); ונחליט אפוא כי גם כתבי אוגרית ייקראו ע"פ הלשון המקראית.

הקשיים בהבנת כתבי-אוגרית

אכן בכך לא פתרנו את כל הבעיות, ועדיין אי-אפשר יהיה להגיש לפני הקורא העברי את כתבי-אוגרית במקורם בלבד. שכן מרובים יהיו הקשיים שיעמדו לפנינו בנסותו להבין, ונראה כי שלושה טעמים לכך: הכתיב המיוחד, המלים המיוחדות, הצורות המיוחדות.

הכתיב

הכתיב של אוגרית מסמן את הקונסוננטים בלבד: כל אות מעידה על עיצור (קונסוננט) ויש לקרוא, זהו אפוא כתיב חסר שבחסר. מלה כמו צידונים היתה נכתבת ללא אמות-קריאה: צדנמ. כתיב זה, כידוע, היה הדרגה הראשונה של האלפבית, ומצוי הוא ברוב הכתובות העבריות-כנעניות מן התקופה הקדומה. נסח-נא לשוות בדמיונך פרק אחד מן המקרא כתוב בשיטה זו — ובלי ניקוד! — ועמדת על מקצת מן הקשיים בקריאת הטקסטים של אוגרית.

[לדוגמה: ישעיהו פרק ה': אשרן לדרך שרת דד לכרם כרם ה ילדד בקרן בן שמן ויעזקה ויסקלה ויטעה שרק ויבן מגדל בתך וגם יקב חצב ב ויקו לעשות ענבים ויעש באשם ועת ישב יהד ואש ירושלם שפטן בן ובן כרם מלעשת עד לכרם ול עשת ב מדע קות לעשת ענבם ויעש באשם ועת אדען אתכם את אשר אן עש לכרם חסר משכת והי לבער פרץ גדר והג למרמס ואשתה בת ל יזמר ול יעדר ועל שמר ושת ועל העבם אצו מהמטר עלו מטר.]

המלים

אין ספק כי אל ספר המקרא לא נתכנסו כל המלים שהיו מהלכות בזמן בעברית. ודאי הגיע אלינו חלק מהן משנתכנסו לאחך זמן באוספים אחרים: המשנה, המדרשים, בן-סירה ודומיהם. ואילו חלק אחר מן האוצר הנעלם מוצאים אנו בכתובות העבריות העתיקות. ואלו — רק בשנים האחרונות הן מתגלות והולכות. כן ברי כי לא כל המלים שימשו את כל הניבים השונים, אלא לכל ניב היו מספר מלים מיוחדות משלו. ובכתבי אוגרית — שזמנם כחמש-מאות שנה לפני מלך ישראל, ורחוקים הם למדי מארץ יהודה (שבעיקר את ניבה מצאנו במקרא) — ודאי רב יהיה מספרן של המלים שלא הכרנו עד כה.

הרבה תשבחות הורעפו על "האלה ענת" ועל מוציאה, הפרופ' מ. ד. קאסוטו, שלדאבון-לב הלך לעולמו לפני ימים מעטים והוא במלוא כוחו, רענן ופורח, מוקיריו הרבים, הקוראים מתוך הנאה בספריו הרבים — מצבות חיות — יתאבלו עליו כל הימים.

גם במקום זה הוזכר קאסוטו לטובה כמה פעמים, ולאחרונה בצאת ספרו הנזכר, שאליו מכון גם מאמר זה. יהי נא המאמר ציון לזכרו — עם שהוא חולק על גישתו של קאסוטו אל כתבי-אוגרית, ומנסה לברר מה טיבה של הגישה העברית אליהם.

"לשון-אוגרית" מהי?

כדי לקבוע את גישתנו אל כתבי-אוגרית חייבים אנו לברר בתחילה מהי אותה לשון הידועה בשם "לשון אוגרית". שאלה עיקרית זו שנויה במחלוקת בין החוקרים, אולם מחבר הספר אמר בדבריו כי "יש... לראות את הלשון האוגריתית כענף מענפי הגזע הכנעני. ההבדלים שבינה לבין יתר הלשונות הכנעניות הידועות לנו מתבארים על-סמך שני גורמים אלו: (א) שיש כאן לפנינו דיאלקט כנעני צפוני; (ב) שדיאלקט זה נמצא בטקסטים הנידונים בשלב קדום מאוד של התפתחות" (עמ' 10).

גם גינזברג, שפרסם את "כתבי-אוגרית" שלו בשנת תרצ"ו, סובר כי "על אף ריחוק הזמן והמקום, קרבת לשון אוגרית ללשון המקרא גדולה מאוד, כפי שנראה מהטקסטים עצמם, שניהם שייכים יחד עם פניקית ומואבית, לענף הכנעני שלמשפחה השמית" (עמ' 14).

"כנענית" מהי?

ומהו "ענף כנעני" או "גזע כנעני" זה, שלשון אוגרית היא אחד הדיאלקטים שלו? — המחבר עצמו משיב לנו בדברים מפורשים: "לשונם של הכנענים ולשונם של בני-ישראל לא היו בעיקרן אלא לשון אחת" (עמ' 20).

כן אומר גם סלושץ ב"אוצר הכתובות הפניקיות" כי הכנענית "אין בינה ובין העברית של כתבי-הקודש... אלא שינויים דיאלקטיים" (עמ' 17). והריהו מכנה את הלשון הקדומה הזאת "עברית-כנענית" (עמ' 17).

ואף טורסיני מזכיר כמה וכמה פעמים את "הלשון העברית-כנענית" או "הכנענית-עברית", או "הלשון העברית, הכנענית" בכמה וכמה מכתביו (למשל, "הלשון והספר" חלק ב', עמ' 152, 176, 193 ועוד לרוב). וכן אומר טורסיני: "...בימי השופטים או המלכים הראשוניים בישראל היתה הלשון הכנענית-העברית בעיקר לשון אחת, ואך אחר-כך התפלגו בנות-לשון אלו אצל הצידונים, בישראל וביהודה לצורות צורות שונות".

אכן הלפו הימים בהם היו מלומדים מגלים "לשון חדשה" בכל כתובת עתיקה שנחשפה לנגד עיניהם. היום ברור לכל המעיין בכתובת מישע או בכתובות הכנענים או בכתובת השילח כי אין אלו בעיקרן אלא לשון אחת — היא הלשון אשר בפנינו היום.

מתי יש לתרגם כתובת עתיקה?

מסתבר כי אם יראה אדם בכתבי אוגרית לשון זרה ללשונו — הרי בהוציאו לאור את כתבי-אוגרית חייב יהיה לתרגם את הכתבים. כך נהגו, כמוכח, החוקרים שכתבו ספריהם באנגלית או בצרפתית: הם הדפיסו שורה כנגד שורה: שורה בלשון אוגרית (בתעתיק לאר-תיות לטיניות) כנגד שורה בתרגום ללשונם (אנגלית וכדומה). כשיקרא הקורא בספר — יסתפק בשורות המתורגמות, ורק אם ירצה לבדוק את המקור יפנה אל טור-השורות האחר, המביא את לשון אוגרית.

אולם קאסוטו אינו רואה, כאמור, את לשון-אוגרית כלשון זרה, אלא סבור הוא כי אינה אלא "ניב כנעני-צפוני", גם ידוע הוא כי "לשונם של הכנענים ולשונם של בני-ישראל לא היו בעיקרן אלא לשון אחת", בשעה שקאסוטו כותב ספר עברי על כתבי-אוגרית, לתתם "לפני קהל קוראי עברית" (עמ' 61) — סבורים היינו כי לא ילך בדרך פשוטה זו של "אחד מקרא ואחד תרגום". מה לנו כאן ולתרגום? הרי עוסקים אנו בטקסטים הכתובים בלשונונו!

הדרך להוצאת כתובת עברית עתיקה

לא בדרך זו, דרך התרגום, חייב ללכת החוקר העברי, אלא בדרך המנוגדת לה — בדרך המקור: באותה דרך שבה פורשה כתובת השילוח של חזקיהו מלך יהודה, באותה דרך שבה הלך טור-סיני בפרשו את לוח-הגזר, את תעודות לכיש, את ההשבעה נגד שדי-הלילה ודומיהם. כאשר קרא טורסיני את המכתב הכנעני "לעורבעל" מגבל, גם בכתובות אלו נמצאו מלים סתומות וצורות

הצורות

כבר בתחומי לשון המקרא הכרנו צורות שונות המשמשות לאותה הוראה זו בצד זו: חלונים לעומת חלונות, אבותם לעומת אבותיהם, תשמרו לעומת תשמרון, מלים לעומת מלין, אני לעומת אנכי, זו לעומת אשר ועוד כהנה.

דיה בדיקה קלה של הכתובות העתיקות כדי להיווכח כי לניבים השונים של העברית שימשו צורות מקבילות שונות: מישע מספר כי אביו מלך על מואב „שלשן שת“ והוא עצמו „הלתחם“ (=גלחם) עם מלך ישראל; אשמגזור מלך צידונים משיבוע בשם „האלנים הקדשים“ (=האלים הקדושים) ומדבר על המקום „אש בנת“ (=אשר בניתי), ואף כאן, בלשון-אוגרית, מוצאים אנו חילוקי-ניבים בדומים לנזכרות: פען=פעם, ישלחמנה=יאכילהו לחם, כדורות=כדורים, תתחצב=תחצוב, ועוד לרוב.

כתבי-אוגרית בהוצאה עברית מודרנית

קשיים מרובים עומדים אפוא לפנינו, אך נראה כי משניגש אל הכתבים גישה עברית — יכול נוכל להם.

בעית הכתיב תיפתר מאליה בו ברגע שנחליט כי לשונה של אוגרית תבוטא ע"פ מבטאנו. מובן כי כדי לסמן את המבטא נשתמש בניקוד המקובל. ע"י כך נהפוך את הכתיב החסר של אוגרית לכתוב שבו מסומנות כל התנועות והקורא יוכל לרוץ בו.

בעית המלים תיפתר ע"פ הדרך שהובררה בשעה שהוכרנו את העושר הצפוי ללשונו מהכנסת אוצר מלים חדש אל תחומינו. הבה נדע כי כרפנים הם גביעים גדולים, רגמים הרי הם דיבורים, ומעה פירושו קרב והגיע.

לעומת אלה קשה תהיה בעית הצורות: כל מלה עלינו לבדוק במיוחד כדי להחליט אם אפשר להשאיר אותה כצורתה מבלי לפגוע בלשון שבפנינו, או אולי מוטב לקבלה כשהיא מותאמת יותר לצורות הרגילות שלנו. כך נדמה, למשל, כי אפשר לנו להשאיר כצורתה את הפועל „שלחם“, במובן האכיל לחם, ולכתוב וישלחמנהו, אך ביטוי כמו „אך חשי גפן ואגר“ מוטב אולי לרשום כ„אך חשו גפן ואגור“, שכן זו צורת הפועל המקובלת, ואין בהכרתה אלא שינוי דיאלקטי בלבד.

בשלב זה של בדיקת הגישה נוכחים אנו כי מוטב לא לנקד את הטכסטים עצמם, אלא לתת בצדן של השורות המקוריות טור נוסף שיהיה מנוקד כולו, וערוך שורה כנגד שורה לעומת הטור הראשון. טור נוסף זה לא יהיה „תרגום“, כמבואר, אלא יירשמו בו אותן המלים מכתבי-אוגרית, כשכולן מנוקדות ע"פ דרכנו, ואחדות

רח גדם ואנהבם
כלאת תערת בהת ענת
ותקרי עלמם בשת ער
והלן ענת תמתחץ
בעמק תחתצב בן קריתם
תמחץ לאם חף י[ם]
תצמת אדם צאת שפש
תחחה ככדרת ראו[ש]
עלה כארבים כף
קצם ערמן כף מהר
עתכת ראשת לבמתה
שגסת כת בחבשה
ברכס תע[לל] בדם שמר
חלקם בממ[ע] מהרם
מטם תגרש שבם
בכסל קשתה מדנת

יחו גדים ואנהבים
כלאת שצרי בית ענת
ותקרי עלמים בשת ער
והלן ענת תמחץ
בעמק תחתצב בני קריתם
תמחץ לאם חף ים
תצמית אדמי צאת-שמש
תחחיה ככדורים ראש
עליה ככרביים כף
קצם ערמן כפי מהר
עתכה ראשים לכמתיה
שנסה כפות תחבשה
כרבים תעולל ותטבול בדמי חדים וקלים
ירכיה (או חלק אחר ברגליה) בנוזלי מהירים
במטה תגרש את השובים
בגבי קשתה — את אנשי המדון

ומוצא אנו לטוב להביא לפני הקורא את דבריו השקולים והמאזנים של ה. א. גינזברג בסיום המבוא ל„כתבי-אוגרית“ (עמ' 16): „ובשעה שהקורא ניגש לקרוא את עצם הכתובים אבקשנו שלא יבוא בטרוניה על אנשי המדע בכלל ועלי בפרט, כמה דברים עודם סתומים בתנ"ך, שאנו מהפכים בו ומהפכים בו זה אלפי שנים; על אחת כמה וכמה בטכסטים החדשים ופיוטיים הכתובים בדיאלקט עתיק

מהו מובאות בצורך מקובלת יותר. עתה עומדות לפנינו שורות של מקראות — מהם ברורים כל צרכם ומהם שעדיין אינם ברורים לפרטיהם, ורק את תכנם נוכל לשער. כאן מתבקשת מאליה עבודה נוספת — עבודת ביאור ופירוש. ביאורים ופירושים אלה כתובים יהיו בפרוזה קלה ומובנת, שאינה משתמשת דוקה במלים האוגריות אלא לצורך ביאורן. פירושים אלה יבואו בטור שלישי, באותיות קטנות, כשהם מסודרים במקביל לשורה שאותה באו להסביר. בתחתית הגליון יש להשאיר מקום להערות לשוניות ותוספת הסברים שאין להם מקום בטור השלישי.

מפני מה הלך קאסוטו בדרך זרה

ומדוע לא בדרך הטבעית הזאת של מקראות ופירושים הלך קאסוטו ז"ל? והלא פרשן מעמיק היה מטיבו. גם ידוע ידע כי „לשונם של הכנענים ולשונם של בני ישראל לא היו בעיקרון אלא לשון אחת“, גם סבור היה כי לשון אוגרית ניב כנעני הוא, גם חבר פעיל וער בועד-הלשון-העברית היה, והתענין ביותר במפעל חידוש הלשון והרחבתה!

— איש יהודי היה קאסוטו, עם היותו חוקר-מקרא, והיהדות, כפי שהיא משתקפת במקרא, עומדת כולה על המלחמה בריבוי-האלים, על המשטמה אל בעל ועשתורת, אל ענת ואשרה. הכיצד יוכל יהודי נאמן לקאסוטו לבגוד בכל השקפת עולמו ולהעלות בדעתו כי עלילות פאר אלו, המקלסות כה את האלים הקדמונים ומחבבות אותם עלינו, כי עלילות אלו שלנו הם? — העיב קאסוטו היהודי על קאסוטו איש-המדע והחלט החליט לנהוג כמנהג זרים, וגם בלשון העברית — החיק הטבעי לכתבי-אוגרית — נקט דרך „תרגום“, כמתנכר.

ואין לנו אלא להצטער על העושר הגנוז המנצנץ כנגדנו מתוך הספר ואין בידינו לנצלו, על המכרות הטמונים בספר ואין בכוחנו לחפרם, ועל שגגול המחבר בלא עתו והלך לעולמו ואין הוא יכול עוד לחזור ולהוציא את כתבי אוגרית במתכונת עברית.

סיומ

כדי להבהיר את הדברים ולהמחישם נעשה כאן נסיון להדפיס שורות אחדות ע"פ הדרך שתוארה למעלה, השורות שנבחרו לקוחות מתוך הספר „האלה ענת“, עמ' 64. טעמים טיפוגרפיים הקשו על העתקה מדויקת של הטור הראשון. הטור השני והשלישי מבוססים על פירושו של קאסוטו ז"ל בלבד, מלים לא ברורות כל צרכן הושארו בלתי-מנוקדות, אין כאן הערות בתחתית הגליון, שכן אין זו אלא דוגמה בלבד.

בערב באו גדודי שודדים
יחד אל שני שערי בית ענת
העלמים המשרתים נאספו (מרוכ פחד)
אל ירכתי המערה
ואולם ענת מחצה
בחוזק חצבה בבני קריתים
מחצה את אנשי חוף הים (שבאו ממערב)
הצמיתה את אנשי מזרח-השמש (שבאו ממזרח)
תחתיה היו הראשים ככדורים
מעליה כבני-ארבה התעופפו כפות ידים
כילק לאין-מספר התעופפו כפות השודדים מהירים
תלתה ראשים על גוה
שנסה כפות בחגורתה
ברכיה תעולל ותטבול בדמי חדים וקלים
ירכיה (או חלק אחר ברגליה) בנוזלי מהירים
במטה תגרש את השובים
בגבי קשתה — את אנשי המדון.

זה שכולו חדש לנו, על-יכן, יארך-נא הקהל את אפו לשטחים החלקים ולסימני השאלה שבתרגומי — כל שכן לפרצות שבטכסט, יקרא בעיון את ההערות והביאורים, ואם אף הם לא תמיד מניחים את הדעת, יבן כי דרושות עוד שנים אחדות עד שיתפשטו רוב העקמומיות; אבל אין משכיל עברי פטור מלהכיר את המקורות הנפלאים האלה מעתה, ומה שכבר נתפרש שכו גדול הוא בעמל המושקע.

בשבי בית הספר

וינטוס הורטיוס סלקוס

שיר אל פלנקוס (I.VI)

פי אחרים יספרנא כבוד מיטיליני או רודוס
 או אפסוס, או קורנתוס, ימים-לה
 שנים, או תבי, בקבוחוס נודעת, או דקסוי, אפולו
 הוא מגנה, או טקפי תפסלית;
 יש אשר קל-מפנינא הוא לשיר לעירה של אטיני,
 איש לא עלה יצופה, ללא הרף,
 אף מקיב יבקשו את הנית, מפחם לעטר-בו,
 רב ידבר בקבחה של ינו,
 ארגוס עירא בסוסים מהללת, מיניני-קעשר,
 אף לא לקסה לגי בי הרעידה —
 עיר דשנת אפרים—אף לא ספרטה, לקבל קלמנת,
 פה קאלבונגה, נמפת הפלע,
 אפי, נסל חופו, תרשיה של טיבור, גנייה,
 (לא יקרו מימיהם מן הנסל):
 נוטוס, הרוח הצה, לעתים מטאטא מקיע
 עב-מחשכים, ואינו קנה עוד
 גשם-תמיד; גם אמה בך קאה, נקטינה
 קל פצף נמל קרחה,
 פלנקוס, ביין הטוב, אם דגלי מקנה כבי-זקה
 או-אם צלה השופע של טיבור
 הוא מתסה לה, טוקר, אוקרים, עת הגלהו לנצח
 קלף נאב, צפצפה לו לנזר
 עי בקותיו רות-יין קלע, נישא אמרי-סיהו
 אל תבניו השחים מני פצב:
 טוב הגורל מאביו; לא אשר הגורל יביאנו
 שמה גלף, הו רעים, גני צנת!
 אל ננאש קל-עוד טוקר מפביא וחנה מולנו;
 הן הקטיחנו אפולו בן-סמך
 סלקיס על אדמה חדשה, מקלה בקדמת,
 הו גבורי, הן רעות מזו יסד
 פצם ופמים נשאנו; עמה הקהלו בכוס; עם
 שחר בים המרקחה נקלינה.

(מרומית: א. שאול)

בטיבור שבהרי איטליה התיכונה היו מעונותיהם של הורטיוס המשורר ופלנקוס שר-הצבא. הורטיוס מונה את המודות ערי יון ומעיד כי הנו אותה את טיבור האיטלקית יותר מכלן, ויועץ לרעהו לשמוח בחלקו; אף טוקר, הוא מזכיר לו, שאביו טלמון מלך סלמיס הגלהו מארצו לבליוש, לא נעצב אל לבו, כי אם שמח ושימח את רעיו. טוקר מסמל כאן את הנעורים הניתקים והנפרדים בצאתם לדרכם שלהם.

חו, וזאת גם ההודמנות להקנות לחניך גישה חפ-שית ומשחררת ממשפטים קדומים אל המיתוס ואל העולם הנהדר של המיתולוגיה. עולם זה של "עץ ואבן", כביכול, שהוא שופע כל כך חיים וע-לליה, שהוא שקוי שירה ויופי, הוא מקור לא-אכזב להעשרת דמיונו של הנער ולטיפוח ערכים פיר-טיים ואסתטיים.
 (בגליון הבא: "בשבי בית הספר — לימוד ספרות וגיאוגרפיה").

אנו יכולים להעריך את יפי סגנונם של נביאי המקרא ולהתפעל ממנו. רשאים אנו להעמיד את החניך על גדולת שירתם, על שגב פיוטם. אין אנו חייבים להזדהות עם רעיונות שאינם חופפים את הרגשתנו הלאומית החדשה או את השקפת-העולם שלנו בכללה. אין אנו חייבים לטעתם בחניך. השאלה היא אם נלמד את הנביאים בחינת חלק חשוב עד מאד של עולם התרבות העברי הקלסי — או שנלמדם בתורת תמצית השקפה מוסרית שהיא, כביכול, עיקר התוכן הרוחני של הוויתנו הלאומית כיום הזה.

מבחינה היסטורית אין להעמיד את האמונה באל אחד, שהיתה אולי הציר העיקרי להטפת הנביאים, כדבר התלוש מן העולם הפוליטי-אסטי אשר סביבה וכדבר המנוגד לו תכלית ניגוד. האמונה באל אחד היא רק התפתחות היסטורית, עקובה והגיונית למדי כשלעצמה, של האמונה באלים רבים. ועל כל פנים אין היא התפתחות שהיתה אפינית אך ורק לשבט אחד או שנים משבטי העברים בתקופה הקלסית. אפשר לעמוד על התפתחות זו גם בעולם התרבות של יון הקל-סית, למשל; גם במצרים של אחנאטון מן המאה הי"ג לערך לפני-הס.

מבחינה הסטורית גם לא נוכל לאמר שיש למר-נותאיוס הנבואי יתרון מוחלט על הפוליטאיוס. בנקודה אחת חשובה עד מאד אפשר לטעון אפילו שהוא נופל ממנו. המאמין ביהוה בתקופת היותו אלהות שבטית פרימיטיבית לא יכול שלא להס-כים עם העובדה שמחוץ ל"נחלת יהוה" קיימות נחלות של אלהים אחרים (זכורים דברי דוד: "למה גרשתוני מהספח נחלת יהוה ותאמרו לך עבוד אלוהים אחרים"). מלחמות יכלו לפרוץ בין שבטים או ערים או ממלכות על רקע של ניגודי אינטרסים חמריים.

מלחמות כאלו הכל יודעים שמרות וחריפות הן פחות לאין-ערוך ממלחמות אידאולוגיות, דתיות או רעיוניות. האיבה בין המחזיקים באמונה יחד-נית או בהשקפת-עולם יחדנית לבין בעלי אמונות והשקפות אחרות איבה תהומית היא. קבוץ האנ-שים המזדהה עם אמונה יחדנית כיהדות, למשל, הוא בהכרח, בעצם טבעו, רחוק ביותר מסובלנות. נוטה ביותר לסתגרות ולהתנשאות. רק מתוך המונותאיוס של נביאי המקרא יכלה לצמוח ההכ-רה היהודית המאוחרת יותר של "עם הגולה", של "אתה בחרתנו", על כל תוצאותיה הטרגיות הן מבחינת ההסטוריה האנושית, הן מבחינת גורל היהודים עצמם.

בלמדנו, אפוא, לילדים, ובפרט לנוער אשר בא אלינו זה-מקורב, חובתנו לשמור את החניך מפני המסקנות ההסטוריוסופיות, הלאומיות כביכול, של תורת הנביאים, וחובה עלינו להעמידו תדיר על הרקע הרוחני, המנהגי, המדיני והגיאוגרפי של תקופת פעולת הנביאים. כשהוא לומך על מלחמתם בבבל, אסור שהבעל יצטייר לפניו כאי-זה שד-מפלצת, שיצטייר לפניו פולחנו כמסכת של מעשי הפקרות, פריצות וזימה. סוף סוף ההווי שלנו הוא הווי חילוני, והמורה הרגיל אדם חילוני הוא, ורשאים אנו — אף גם חייבים אנו — לגשת גישה חילונית פשוטה גם אל התופעות האלו שב-הסטוריה המקראית שלנו.

גם מצד הלשון והסגנון הספרותי יכול לימוד הנביאים לשמש הודמנות טובה להצבעה על ההק-בלה ביניהם ליצירות-הרוח של העולם העברי הקדמון בכללותו, אף של המזרח העתיק בכלל-ו.

בין ילדי המהגרים המגיעים לבתי הספר שלנו אפשר להבדיל שני סוגים מבחינה "יהודית". יש אשר ידעו רדיפה, הם ומשפחותיהם, מפני הט-עם הברור של היותם יהודים, והם מבתים השומ-רים את המסורת, המנהגים והמסגרת החיצונית של היהדות. וכנגדם יש שאינם אדוקים בדתם כלל. לסוג השני משתייכים אלה שכל שיכותם ליהדות אינה מתבטאת, מבחינת תודעתם, אלא בידיעה שהם ממוצא יהודי. דבר שהוא סתמי מאד ולמעשה איננו קובע לגביהם הרבה, מבחינת מושגיהם על הסטוריה ועבר יהודיים לא די שהם שטחיים אלא שהם בורים ממש. אין להם כל זיקה לספרות יהודית, גלונית, שהיא רחוקה מהם וז-רה לרוחם, לפי שמכל הבחינות הקובעות הרי כמותם כעמי הארצות שבתוכם ישבו.

ילדים מסוג זה רבים מאד בבתי-הספר החדשים שהקימה המדינה לילדי המהגרים. דומה שהם רוב מכריע בבתי הספר של הזרם הכללי הזרם העוב-דים, וחלקם ניכר גם באלה של הזרם הדתי. העובדה שילדים אלה רחוקים מהווי יהודי ה-יה תה יכולה להיות חיובית ומועילה מאד לגבוש הלאום העברי החדש המתהווה וקם בארץ הזאת, אילו היה החינוך שלנו נתון במסגרת ערכים לא-מיים החופפים את התהליך הזה של התרקמות אומה חדשה.

הילדים האלה הבאים לכאן חדורים הרגשה שכאן הם עתידים לבנות חיים חדשים. רוצים הם ללמוד את הלשון העברית, לדעת את הארץ הזאת ותולדותיה — להתחיל התחלה חדשה.

אך מה יעשה המורה החרוץ בתוכנו כשהוא מקבל ילדים מסוג זה ועליו המשימה להנכס ול-השריש במהירות ככל האפשר בהווי שלנו? במסגרת הערכים שבה נתון החנוך של מדינת ישראל ושבנה נתונה תכנית הלימודים הרי יטרח ויעמול בכל מאורו לעשותם יהודים ציונים, מסר-רים לאידאלים כוונים.

בבוא קבוצת מורים לשוחח על המצב תהיה הדיעה הנפוצה, אף בתוך המורים הצעירים, שיש לעשות לתיקון בורותם הגדולה של הנוכחים אלה ביהדות, "שער בנפשך, לא היה להם מושג מה זאת יהדות, מהו יום הכפרים ומהו שבת" וכך — "עכשיו, סוף סוף, פעלנו משוה בכיוון זה", או "היום לימדתי הגדה יהודית והכיתה כה התרג-שה", באמת, הגויים הללו אל נכון זוו כבר מבערותם".

אכן, רב שכרם של המורים האלה לפני האלים. באים הם ומרחיבים את הכרת יחודם היהודי של חניכיהם ואת הכרת בדילותם מן העולם הסובב אותם. והיוצא מזה הוא שדוקה נוער זה, שאינו נגוע ביהדות, שהוא חומר טוב ביותר מבחינת התחיה הלאומית העברית, עובר עבור היטב את כור-המצרף היהודי, מראשית חינוכו ישא את הכ-רת היחוד היהודי העדתי, הראקציוני. למד ילמד שיהדות זו היא אמנם דת, אבל נוסף על כך היא גם לאום — מין זיווג יחיד במינו בהיסטוריה הא-נושית, וכך וכך.

לימוד הנביאים

בקושי מיוחד נתקבל המורה בבואו ללמד ל-ילדים אלה פרקי נבואה ונביאים בבית הספר. הנביאים הם בלי ספק חטיבת אנשים שאמונתה מוגדרת ומפורשת למדי, שהשקפת עולמם קנאית ויחדנית בהחלט. הנביא, מלבד כל שאר מעלותיו וחסרונותיו, הוא מיסיונר, מטיף, שעיקר תפקידו להפיץ את האמונה שהיא אמונתו.

פר שברה

(ספר)

אותו קודם על רגל אחת. אחר כך על השניה, ומשך בחזקה. שתי הרגלים קרבו אחת לשניה והפר. בועט במרירות, מעד ונפל כבד ארצה. אז קשרו גם את השתים האחרות, ולבסוף, בשארית החבל, וזוברו כל הארבע בלולאה אחת.

הפר היה שוכב על צדו, נושם נשימות מהירות, בטנו נפוחה ובולטת, ועיניו — זה היה מראה נורא — הן היו קרועות לרווחה, מלאות דם. האיטונים העכורים מוטים הצדה וכל הלובן ה' אדום פרוע, מזרה אימה. הוא ניסה להרים ראש, ניסה לפרפר, אבל יד אחזה בנחיריים השחורות, הלהות, הרטובות בדם, וראשו הוריד לאט עד ש' הגיע לארץ; אז דרכו על קרנו הגדולה, החזיקו באחרת, והוא נשאר שוכב בלי-נוע, רק בטנו עולה ויורדת במהירות.

הורידו את לוח-הארגו מאחור, קשרו אותו היטב ובחורים אחדים בעל שרירים קרבו אל הפר. החבל הקשור לרגלים נמסר לאלה שעמדו למעלה וכולם יחד — אחת, שתיים, ש — — ל — — ש! — התאמצו והרימו אותו. גופו היה כבד מאד והמכונית חרקה ונעה מעצמת המשיכה בחבל. חיים — בחור אחד שכולו שרירים — התכופף ושכמו אל בטן הפר, התרומם לאט לאט עד שהעלה אותו לגובה הארגו. אחד מהעומדים למעלה משך בכוח בזנב, טובב אותו, כולם דחפוהו פנימה והמכונית זוה לקול צהלת הכל. הסוף היה פשוט, ללא המולת קהל מפריע. ה' מכונית באה לבית המטבחיים, דחפוהו ברגלים הפילוהו ארצה וזררוהו פנימה עד המקום הנועד ל'טחיטה. שם שכב, עקוד רגלים, ראשו מונח על הרצפה הקרה והוא מרחיב נחיריו מדי רגע. עצוב היה לראותו. עיניו העמוקות דעכו והביטו ב' טמטום אל האנקולים השחורים ואל הבשר המת' נודד עליהם, וריח הדם, ריח הדם אפף אותו כליל, חדר לקרבו ושיפר אותו עד שלא חש כלל בתכונה עמסביב.

הפר הפך פתאום פנים. כולם השתתקו ונעצרו, אהדים גם התחילו נרתעים מעט. אך כעבור רגע חזר הפר לדרכו, לא מהר, הולך לו צעד צעד ומניע את ראשו בקצב. — טוב מאד שהוא בא לעבר הבאר, אמרו הקצבים, אם נוכל להניס אותו לקצה החצר שמה, אפשר יהיה לתפוס אותו בקלות. הם כעסו עלינו ואמרו שאנחנו מקימים רעש ומפחידים אותו. שתקנו רגע וחזרנו לקשקש. הפר הלך באמת לעבר הבאר, שם התנופף שק ישן על הגדר והוא לא הבין מהו, הסתער עליו בראש נוגח, ננחו בקרניו בתיל הדוקרני ופצע את אפו השחרחר והלה.

כשהשתחרר מן החוטים כבר היה מרוגז. מלקק את אפו ורץ במהירות לאורך הגדר. אין כל ברירה, החליטו הקצבים, הפרחחים האלה כבר הרגיוו אותו ולא ייתפס בלי מכונית. הביאו את מכונית-המשא עלו בה הקצבים ועמם עוד בחורים אחדים חזקים וחבלים בידיהם. המכונית התחילה נוסעת, רודפת אחריה, דוחקת אותו לגדר וחוסמת את דרכו. המסכן לא היה רגיל למלחמות כאלו, וכאשר השיגה אותו המכונית עצר את מרוצתו ונשאר עומד, מביט ותוהה אליה. מין ברייה גדולה ורעשנית. ראשו מורכן היה, מוכן להס' הער ולנגוח. רק כאשר הרגיש בחבל שהושלך עליו ולפת את צוארו הבין את הנעשה. נרתע בהמת-זעם אחורה, רצה לחזור ולברוח, אבל החבל המתוח כבר היה כרוך על צוארו והוא נשאר נטוע במקומו, רגליו פשוטות במאמץ ל' החליץ מן העניבה המחניקה מבלי יכולת לזוז. שמעון ירד מן המכונית וחבל בידיו, הוא הטיל

אתמול ארע אצלנו מאורע. אינני יודע איך לכנות אותו. בתחילה אולי היה מבדח. אחר כך אולי היה עצוב. אולי כל הזמן היה עצוב.

בבוקר יצא יצחק, אחד הקצבים של הקיבוץ, לכפר הסמוך, שם יש משפחת בידואים, מבריחי בהמות. בחר בפר חסון אחד, דמשקאי, ולאחר משא ומתן קצר קשרהו בקרניו אל אחורי העגלה. חם היה אתמול והדרך ארוכה. לא רגיל היה הפר בהליכה ועיף, השתרך לאטו, פוסע צעד צעד, מרים שכמו עם כל ניד רגל.

יפה היה הפר, תענוג להביט בו — קרניו גבוהות ורחוקות זו מזו, וחדות; צבעו חום בהיר, שריריו המסותרים נעים בגמישות ועורו נקי ומבהיק. כאשר נכנסו למשק ועלו בשביל האק' לפטוסים השקיפו חברים מהחלונות והביטו בו בסקרנות, וזאטוטים שזופים במכנסי התעמלות רצו אחרי העגלה עד שנעצרה ליד המטבח. יצחק ירד, התיר את הפר ושלה לקרוא לשמעון. זה בא, משש אותו, החליק בצוארו וטפה על שכמו של יצחק, טוב — אמר — למדת את המלאכה!

התחילו מובילים אותו לבית-המטבחיים — חדר אחד נידח על ידי המחסנים — אחד אוחז בחבל והשני הולך בצדו, והנה כאשר קרבו שמה האיש הפר את מהלכו, רחרח באויר ונעצר. יצחק נשא עין נבוכה במקצת, — "הוא מריח את ריח הדם" — אמר. — "מה לך ולדם! משוך אותו אחת והוא..." — ברגע זה געה הפר געיה קטועה, זינק פתאום הצדה וקרע את החבל. שני הקצבים ניסו לרוץ אחריו, אבל מיד חדלו. אין כל טעם לרוץ אחרי פר משתולל.

אותה שעה היה שמואל מגן-הירקות צועד לעבר המטבח ונושא אתו שני סלי עגבניות. כשהרגיש פתאום בפר הדוהר אליו, נבהל, שטט את הסלים, הפך פנים והתחיל בורח. הפר התנפל על סל אחד, הניף אותו באויר, ומטר עגבניות אדומות ירד, או המשיך לרוץ אחרי שמואל, וודאי היה נוגח אותו לולא השתתח פתאום ש' מואל ארצה ושכב צמוד לאדמה. מחכה ברעד לקרן הנוגחת או לרגל הדורסנית. אנחנו עצרנו אח נשימתנו, בת אחת פרצה בצעקה וכיסתה את פניה. אך הפר חמק ועבר מבלי נגוע בו לרעה. הקצבים הצטחקו. ברור, הלא אין פר נוגע באדם שיוכב!

הפר חדל מריצתו המהירה ודהר דהירות קלות, נפחיד אנשים בדרכו, מניס אותם לבנינים, לחצרות, ככה רץ עד שהגיע לגדר והתחיל משוטט לארכה. האנשים התחילו מגיחים מן הבתים, מטכסים עצה, מתבדחים, מפטפטים. אנחנו ה' נערים מההכשרה, הלכנו במרחק-מה מאחוריו, כולנו מדברים יחד וכל אחד מספר על הפר ה' בורח שצד שאול המדריך בשנה שעברה, ואלה שעוד לא היו בשנה שעברה מזכירים זה לזה את "דם וחול". היה שמה, כולם הסכימו שאין מה לפחד, כי ברגע שהוא מתקרב אליך אתה קופץ הצדה, או משתטח ודי...

משאנו

אמרו לך וננחת אמרו לך ואמלת תבן

כמו ראש של פר לך עם קרנים ובלי מח

נקרע את החוט שמושך לו לנזם כי זרחה לנו שמש של אש

נרחיב הזותינו נפרוק הרתמה נלך בדרכנו בזו ארמח

כי חרשנו זה תלם לזרוע הורע שלנו

שלנו הכל ממוזרח ועד ים לא בכסף קנינו כי כרם

נסב הניתנו אל ערת המושלים ועטרת שלנו של בוק

ושל רפש על גבנו נשא

כי נשא משאנו ולא משאם ממאן ולעולם

אוריאל כהן

האם עוד יהודים אנחנו ?

(מאת שליחנו)

— חיינו העצמאיים מאפשרים לנו חיים דתיים שלמים יותר. גם בזה אנו עולים על כל צבור יהודי אחר בעולם.

ומיהו שיבטיח את נצח יהדותם של יוצאי זרע ישראל במדינת ישראל? — מי מלל ומי פלל: הנוער העברי. דווקא הוא שבעטיו נתעורר ררה כל השאלה הזאת הממאירה, אם עוד יהודים אנחנו.

כך הדבר גם אם לא לכך יכוון הנוער ולא לכך ילחם. אומר מר יערי: מה חמורו של משיח לא ידע שמישהו רוכב עליו [צחוק של קורת רוח בקהל]. אף הנוער העברי כך. בזכות הנוער נחיה אנחנו כאן כיהודים עד עולם. ולפיכך, מתובלת בחיודי מדרשים ומאמרי חז"ל ושקויה רוחאמונה מאונסת, נשמעת ה"תשובה":

אסור לשאול
אסור להוציא מהפה

מזה מביאים ראיה?

דעת הצבור בעצרת זו של תלמידי-החכמים ואנשי-ספר מתחשמת והולכת. מוחש שהיא נוטה נגד היקה הספקן המעו להעמיד מיני שאלות שאין-דורש-להן ולהשמיע פקפוקים שאין-בהם הפץ. כן, זה ודאי משום שהוא גידול, טביבה וזה"ל — לא גידול אודסה וברדיצ'ב, וילנה וברודו.

כך גורס לא רק א. יערי. הנה קם הפרופ' קלוזנר הישיש ובקול רועד ונרגש הוא מטיח שוב: "אסור להציע שאלה כזו. זאת לא יהדות. זה בא מתוך טביבה וזה".

— העמקות. — מתרעם הפרופסור שבעי הימים. — העמקות המשונה הזאת...

אכן, הדור הצעיר נתרקן מתוכן יהודי, ולא אוציא מכלל זה את מבחר בנינו. אכן, היהדות עצמה מתרוקנת — אבל:

זה אסור שיהיה.

מזה אין מביאים ראיה.

ואם קיימת, החבורה שאדוני הזכיר אותה [— אנשי-אלף] — הרי "השד יודע מה יש שם... יש בה פראים כאלה — שהערבי חשוב בעיניהם מן הגאון מוילנה" —

האם מזה מביאים ראיה?

ולבד מזאת: כמה יש "כנענים" או "עברים"? וכמה יש נטוריקריתא? כולם יחד ספק אם הם מונים רבבה אחת. הם ילכו ויתמוזזו. נסיונה ההיסטורי של היהדות עשיר בכמו אלה. "ראינו את הקראים — מה יצא מהם?"

ובאחרונה, הרי קלף-הנצחון, ה"ארגומנט" בה"א-הידיעה — פניה פתית אל הכופר עז-הפנים להזכירו חטאים נושנים לא-נשכחו:

— פרופסור סימון, תבדוק עצמך יפהיפה אם לא נותרה בך השנאה למדינה יהודית מתקופת "ברית שלום".

אולי אין זה בדיוק לענין, אבל זה — כמו שאמרים — "חזק".

הפרופסור קלוזנר עיף מעט. המאמץ היה גדול. הוא חזר וצונח על מושבו.

יהודים כי אם הם ושכמוהם. וכל המחייב מציאות מוליטית יהודית איוזו שהיא, אין הוא יהודי בעיניהם.

שתי קבוצות אלו, אם גם תשובותיהן מנוגדות מן הקצה אל הקצה, הן בעלות מחשבה עקיבה ווצינית, ואנשיהן מוכנים לתרגם את מחשבתם ללשון לא-קלה מבחינה מעשית.

א. סימון מספר מעשה בנער יליד-הארץ שבא אליו ושאלו בתכלית הפשטות: "מה עלי לקרוא כדי לדעת אם עוד יהודי אני?" הרגשתו של אותו נער היתה כי יש כאן צורך באיזה אקט רצוני. אם כן הוא, "הרי זה מצב פרדוקסלי ביותר בתולדות ישראל". א. ס. מסיק מכך שאין זו הארץ שאליה אפשר לברוח משאלת היהדות, והוא סבור ש"טוב כך". אבל "מבחינת המניע הנפשי" — מודה הוא — הרי זו ארץ שאליה כדאי וראוי לברוח מן היהדות. עולים-חדשים אמרים: "פה אפשר לחיות כגוי" — לחדול מהיות יהודי".

ארבע ספירות-החיים העיקריות — לשון אמנות, אהבה, עבודה — ביהדות ה"קלאסית", כולן כפופות למרות דתית עליונה. בחיינו כאן הן מופקעות ממרות זו. בתוך כך משתמטת היהדות הדתית, כמעט לכל אגפיה, משאלות של אמונה מעמידים פנים כאילו "הכל בסדר". אבל העמדת הפנים — מתרע א. ס. — היא היותור המסוכן ביותר. "במאמרי בקשתי להלחם נגד ויתור זה". ועוד יש מנסים לעקוף את שאלת קיומה הרצוף של היהדות, במובנה ה"קלאסי", על ידי "מתן טעם משיחי למדינת ישראל". הנואם רואה בכך רק רקע לה"טכסיס המשיחי", ולדעתו זאת היא "התשובה המסוכנת ביותר". אני — הוא מצהיר בהתרגשות — אינני מאמין באופי המשיחי של המדינה.

יהודים עד עולם?

ראשון המתווכחים מן "הצד-שכנגד" היה אברהם יערי, סופר ובעל-אסופות. לבאים אחריו התנוה דרד-זיכוח בעקיצות, כביכול, על חשבון מוצאו ה"יקי" של א. סימון; אילו היה א. ס. מן היהודים ה"שרשיים" כי אז לא התחבט כל-כך בכל אלה. אם אין ליהדות פילוסופיה דתית הרי זה מעיד על כוחה, והעדר הצורך בפילוסופיה דתית מעיד על חוזק מצבנו — סימן שאין אנו נבוכים כל כך". השאלה עצמה — אומר א. יערי — אבסורדית בהחלט. "אפשר לדון במשבר הדת וכו', אבל אי-אפשר להתוכח אם אנחנו יהודים... השאלה צרמה את אוני מאד... השאלה מטוכנת בתוצאותיה, אם מתיחסים אליה ברצינות".

רגע הוא מודה במקצת: יש משבר, אבל הוא אינו מתחיל מהיום והוא קיים בעולם כולו. אבל מיד הוא חוזר בו וטוען בהתלהבות "חסידות" של-א-היודברים-מעולם: "השלמות" היהודית מוצקה כמאז, אף גוברת היא מיום ליום. הציונים האידאליסטים שהגרו לארץ להתאחו בה "רק בכוח אמונה דתית באו, אם גם לא תמיד בהכרה". "החלוץ החילוני הוא רק בנם הגליטימי של חסידי הבעל-שם-טוב". ועתה — ראה זה פלא!

מאמרו הגדול של פרופ' א. סימון ב"לוח הארץ" האחרון — האם עוד יהודים אנחנו — העיר הדים עזים ברחבי צבור המשכילים במדינה. אם כי אותו מאמר מייחד את הדיבור על צדדים "תיאולוגיים" של השאלה שאליה הוא נזקק, אם כי בחלקיו העיקריים הוא מרחף אולי בספירות של עיונים מופשטים לכאורה, הנה לא נתעלמה מעיני קוראיו המשמעות הסימפטומטית שבעצם העמדתה של השאלה, על רקע סבך-היחסים שבין מדינת ישראל לפזורה היהודית: מזה אימון קשרים למראית-עין, מצד המליצה כמו גם מצד מגביות ותמיכות, ומזה התרחקות גוברת, הבאה לידי גילוי ב"אי-הבנות" חדשות לבקרים, ב"הודעה-עצמית נבדלת המתפתחת חיש בקרב שני ה"שותפים" כביכול.

אותו מאמר, והדיו בצבור, הניעו את סופרי ירושלים לייחד ערב לזכוח בשאלה זו. ב"בית שלום" אשר בשכונת טלביה היפה, מקום פגי שותיהם הקבוע, נאספו ב-21 בנובמבר כמה עשרות סופרים, אנשי-רוח והוגי-דעות לחזות בניתוחה של "צפור הנפש".

המשך יהודי — או לאומיות חדשה?

הבית, לשעבר בית משכיל עשיר מנכבדי יורד שלום, יש בו, כמדומה, כל הדרוש להרחבת הדעת ולהשראת רוח תרבותית. יש בו רחבות, וארונות ספרים נאים ואומרי-חשיבות, ומרבדים כובשי-קול, ונברשות נאות, והסקה מרכזית, ותמונות ופסלים ומראות גדולות, נשים מנשי-החברה הגישו תה ועוגיות לפני תחילת הווכח, ואנשים שוחחו בשלוה מאופקת.

אף על פי כן נתלהטה האוירה כמעט מרגע שקם יושב הראש, הסופר צבי ויסלבסקי, ופסק את פסוקיו הקצרים. בטרם יתן את רשות הדיבור לפרופ' א. סימון, שעליו ניטל לפתוח את הווכח, הספיק להטיח כלפיו שמאמרו חסר היה "אינטימיות יהודית".

א. סימון, עם כל האקדמיות שלו, נראה בו שהוא נסער ומתוח מאד. הוא פתח בהתעכבו על אותה "אינטימיות יהודית" שבחסרונה האשימו היושב-ראש, "סכנת-נפש צפויה כיום לאותה אינטימיות", אמר, והיא שעוררה בו דאגת-לב. היא שהניעתו לכתוב את מאמרו.

אני במאמרי — הודה א. ס. — הרביתי לשאול ומיעטתי להשיב, אבל השאלה נשאלת כיום ב"מדינה. "אלף" שואל את השאלה — והוא משיב עליה, ובשלילה מוחלטת, ואל נאמר שהחוג המאורגן סביב "אלף" אינו גדול ביותר — ה"פריפריה שסביבו גדולה פי-כמה-וכמה מן החוג המאורגן. רבים, רבים מאד מן הנוער גידול-הארץ מרגישים את עצמם עברים, ישראלים בלבד, אם גם אינם "כנענים" מוגדרים. הרגשתם הלאומית חריפה מאד, וערבי שנולד בארץ קרוב להם יותר מן היהודי שבא לארץ מקרוב או מן היהודי שיושב בני-יורק. "אני עצמי מעולם לא הגעתי לקיצוניות כזאת" — ממחר הנואם להסתייג — אבל, "לא נוכל להעלים עין".

כנגד חוגי ה"עברים" קיימים נטוריקריתא, אף להם תשובה חותכת על השאלה. לגביהם אין

כן, היה עוד אינדיט סוער ומאלף בתחילת דבריו של הפרופסור. הוא הפליג לספר על גדולת "הנוער שלנו" וגבורתו. בימים אלה נודע לו, — כך סח, — ש"הבחורים שלנו" השליכו עצמם בדגניה תחת טנקים כדי לפוצצם — והרי אלה נעשים שאין דוגמתם בעולם.

כאן התפרץ הד"ר ליבוביץ — שהוא טפוס מענין להפליא. כפי שנשתדל להראות עוד. מעט — ושיסעהו בחימה שפוכה: "ודאי, כך עשו יפאנים, פטאגונים, צרפתים, גרמנים, יוונים!"

ומיד קמה סערה. כל מיני אנשים מהוגנים, סולדייים בגילם ובמלבושם, רוח-תזוית נכנסה בהם התחילו לצעק: "איננו רוצים לשמוע השוואות ליפאנים!" "לא צריך לאמר כל דבר העולה על הלשון!" "עוד מעט תשווה את משה לבודא ולמוחמד!" וכיוצא באלו קריאות-ביניים הבאות ללמד עד-מה טועה בצבור הזה ובשכ" מותו האמונה, הצנועה והנאמנה, בישראל-עם" סגולה ובאתה-בחרת-נרמל-העמים-ירוממת-נרמל-הלשונות...

לפיכך מובן שבקום ד"ר ליבוביץ הנ"ל לשאת דגרו היה מוקף שגאה שאפשר היה, כביכול, להתוך בה בסכין. היושב-ראש הוצרך לקום ב' מיוחד ולבקש שקט, הבלגה, התאפקות.

אבל ד"ר ליבוביץ דומה שהוא איש-מלחמה ואיירה כזאת נוחה גם יפה לו. גופו הרזה והכפוף נדרך כמו קשת ועיניו הממושקפות מזרות אש-קנאות ושפתיו הדקות, אהולות-השפס, אומרות הגר.

ראשית, — אומר ד"ר ליבוביץ, שהוא מרצה לביולוגיה באוניברסיטה, הוגה-דעות מקורי וחרף, ראש גלוי-ראש של תנועת "העובד הדתי", ואיש שעל כוח-זכרונו והשכלתו האנציקלופדית מתהלכות אגדות, — ראשית, לא הוצגה השאלה נכונה. אין לשאול: "האם עוד יהודים אנחנו?" יש לשאול כך: אחרי שכבר פסקנו מהיות יהודים, מה עתה לפנינו?

כי הנה פסקנו מהיות יהודים, אין פה שאלה. אי אפשר להקשות על כך בכלל. זאת, עובדה גמורה ומוחלטת.

במה התגלמה היהדות? — רק בהלכה. "כל השאר" אינו ספציפי יהודי. היהדות-כביכול ש-קדמה להלכה "אין בינה לבינינו ולא כלום". מדינה ולאום אינם דברים שהיו צפויים מבחינת עולם המושגים היהודי-הקלאסי. בהלכה קיימת "המדינה שהיתה פעם" — אבל לא כפי שהיתה אלא כהצטיירה בה. בהלכה: ההלכה מסדירה עניני מלכות שעברה ובטלה מן העולם. וכן קיימת בה, "מלכות מלך המשיח". או פלוני דוד, המלך הראשון — או משיח-בן-דוד, מלך-אחרית-הימים. אבל כזה כן גם זה אינם מוגדרים. וכל דבר שאינו מוגדר אין לו משמעות ראלית.

"בכל יום אחכה לו" — זו העדות הניצחת. כביכול, לכיסוף-מלכות ביהדות — אינו מחייב אף כהוא-זה. זוהי עובדה פסיכולוגית מכרעת. סביב הדובר מתעבה השגאה והולכת. קריאות הביניים תוכפות ובאות. והוא ממשיך:

עמוד ההלכה, עמוד היהדות, הוא "בעובדה שאין מדינה לישראל ואין חובת אזרחות יש-ראלית על האדם מישראל".

צאו וראו, למשל, את ה"שולחן ערוך", יצירת המופת ההלכית לר' יוסף קארו. פתיחתו בכך שבכל בוקר חייב אדם-מישראל לקום לעבודת-הבורא, "ואני אומר שבשולחן ערוך יש לפחה התורכי היושב בעכו חלק לא-פחות מאשר לר' יוסף קארו! החכם היהודי יכול לכתוב את חיבורו הודות לעובדה שהפחה התורכי דואג ל' מסחר ולמשק ולמשטרה ולאדמיניסטרציה — הוא שפוטר את קארו מכל חובות-מדינה-ואזר-

חות. הוא שמאפשר לו לקום בבוקר ולהתיחד לעבודת-הבורא... המסגרת ניתנת תמיד על ידי מי שהו אחר...

הקהל רותח. אבל אנחנו דמינו לראות את יודקה מן "הדרשה" עולה מתוך דפי ספריו של הו...

הברירה היא — מסכם ד"ר ליבוביץ, כשהיושב ראש דוחק בו לסיים — בין ראיתו זאת לבין תפיסתם של נטורי-קרתא. אין ברירה אחרת. והוא מסיים בנעימה מפייסת כלשהו. בוטחת פחות. כמדומה:

גאלנו את עצמנו, ויפה עשינו מבחינה דתית. עכשו, אחרי שפסקנו מהיות יהודים במובן ה' מסרתי, עכשו נראה אם נוכל להיות יהודים, אם נוכל להתיחד — במסגרת מדינה ואזרחות משלנו — ל"עבודת הבורא", להוכיח, אם אפשר להיות יהודים.

אינטרמצו

השעה מאוחרת. שבע-מרוורים-וקרב חוזר ד"ר ליבוביץ למקומו. ד"ר ויסלבסקי, כרוצה נאמן, נגסה להפיס את עדרו. רבים המבקשים להתוכח. נתאסף עוד פעם, בעוד שבוועיים. גמשיך, אבל מתוך רוח סבלנית, תרבותית.

יוצאים החוצה. הרתחנים, מרוצים ברתחתם; המתונים, שמחים במנוחת-נפשם. ובחוף יקדמום צינה עזה וטובה של ליל-חורף הררי בכנען וכוכבי-שמים מאירים ושוקטים. הם יבלו את הוכוח הזה. ומי יודע, אולי יבלו גם את היהדות?

בעיה מדומה

חוזרים ומתאספים כעבור שבועיים, ב' בדצמבר. אף על פי שרבים הנרשמים לוכוח, דומה שמורגש כי הדברים הבולטים ביותר, ה' הריפים ביותר כבר נאמרו בפעם הקודמת. ומתי חות מיוחדת אינה צפוייה הפעם.

ראשון קם הפעם ד"ר ע. אולסאנגר הזקן — שהמתיסט, פולקלוריסט, מתרגם "הקומדיה ה' אלוהית" של דנטה לעברית וכמין פטרון ליוצאי-הודו בארץ הזאת — ובקולו העבה והנחר הוא מקשה: מה פירוש "העוד יהודים אנחנו?" מהם "אנחנו" של סימון?

אחריו קם ד"ר רוטנשטרייך, מרצה לפילוסופיה באוניברסיטה העברית — איש אדמוני וממושקף עינים, כבן פחות מארבעים, שמצחו הרחב והמבהיק וכרסו העגולה מפיקים שביעות-רצון עצמית.

הבעיה העומדת למעשה, על פי רוטנשטרייך, היא בעית רציפות הדורות. רציפות הדורות היהודית. וכאן הוא מעלה נקודה נכונה, שמלבדו לא רמו עליה איש מן המתוכחים: היחס של הנוער (העברי) אל היהדות, זאת בעיה האחוזה בבעית היחס בין מדינת-ישראל לפזורה היהודית. אבל אף שכאן יש מקום להגינות עגומים מאד מנקודת-ההשקפה היהודית, הנה — כך אומר המרצה לפילוסופיה — אל יאוש! — ואנו, "עתידי" לעשות חיל — בשטח היהודי, עם שוך הסערה ובוא מעט ייצוב. ד"ר רוטנשטרייך רואה "אפ" שריוות של תחייה. הוא גם חוזה עוד "תעודה" ליהדות — משותפת לה ולנו כאן, יש לו גם נוסחה לזאת: מערכה, נגד הצמצום הסוציולוגי של הני האדם, נגד התפיסה שהמעשה החברתי גואל את האדם" (נגד "האלילות הזאת", אומר ד"ר ר.). כן, עוד יש תקוה. וסוף סוף, ההתפרקות מערכים היא כיום תופעה עולמית.

ועוד חץ נאמן באשפתו: הצגת שאלתו של סימון, "אין היא פדגוגית" כלפי-פנים וכלפי ה' פזורה היהודית. יש לחשוב על הררשם שיעשה

הדבר על יהודי העולם. יש להזהר. זה עלול לפגוע בזיקתם למדינת-ישראל. הרמו: סכנת נזק למגביות. "חץ" פילוסופי מאד.

מצוות מעשיות, מסירות נפש

עתה בא תורו של עוד "יהודי חס", יהודה יערי, עסקן ותיק של קרן-היסוד ואח לסופר אברהם יערי, אף הוא "ציני-בעל-הכרה" ובעל הזמור דרשני-חדדני נוסח בחורי היהודים של מזרח-אירופה.

וי, — נזעק י. ע. — כמה דבריי-כפירה שמענו כאן (השומעים מחליפים מבטים תמהים: היכן? כאן?). "שתי הדוגמות" שהביא א. סימון להוכחת הלגיטימיות של שאלתו — ה"עבריים" ונטורי-קרתא — אין להטיל בהן אימה. אף באשר לרציפות-הדורות היהודית, מי אומר ש' צפויה לה סכנה? להפך, מתחזקת היא והולכת. "סימן-ההכר ליהודי הוא הוזהרות עם ישראל, עם המדינה", והרי הוזהרות זו עושה פרי-ההולכים.

היא מותנית, כמובן, גם ב"מצוות מעשיות". מ' צוות עזרה למדינת-ישראל. מרבה עזרה, מרבה וזהות; המרבה לעזור הוא יהודי יותר (שמעו, שמעו: פילוסופיה מקורית נוסח קרן-היסוד)... עוררו פה את שאלת ה"אופי המשיחי של המדינה". ודאי ודאי, אופי משיחי! בהתלהבות גוברת! כל יום ויום הוא בבחינת ימות-המשיח. אין להם סמני-הכר אלא יסורים — יסורים ל' התקיים כיהודים...

קם ד"ר י. ריבלין, בן-ירושלים בעל שער הכסף, מזרחן ומורה באוניברסיטה, והוא מה' שקוראים "יהודי לאומי". בהומור פשטני וגס מעט הוא מנסה למלא את תפקיד איש-העם הפשטן המפריך את הפלסופים והפלפולים של חכמים מקמטי-מצת. הוא מצליח להעיר תרועות צחוק בקהל, וזה כמעט הכל.

שוב מאוחרת השעה. המתח מתפוגג. רבים עוד המבקשים להתוכח, אבל זה כבר מספיק. על פרופ' א. סימון להשיב, ליישב, לסיים.

"לא הבינו אותי", הוא קובל. צעירים הבינו. נערי קבוצים, סטודנטים הבינוהו. וזה הבדל רב' משמעות.

הוכוח עצמו הוא גלגול של וכוח ישן. ב' "השולח" עוררו ש" איש-הורביץ. ברנר קרא בימנו ב"הפועל הצעיר": הבה נתפרק מן ההיפ' נוזה של ספרי-הקודש. התגובה, אומר סימון באירוניה סוקראטית, היתה טפוסית מאד, כאן כן עתה: הועד האודיסאי של חובבי-ציון הפסיק אז, ב'1908, את קצבת תמיכתו ל"הפועל הצעיר".

מאז התריף המשבר הרבה-הרבה, מאז נגלתה הולשת החילון (=הסקולריזציה) ביהדות נוסח אחד-העם. הנסיון "להציל את האוצר הרוחני של היהדות תוך ויתור על הסנקציה הרוחנית", "להציל ספרי קודש וליטול את קדושתם", נכשל. אי עומד להכשל. מאז גם נכרת מן העולם רוב' מנין ורוב-בנין של "היהדות ההיסטורית", נושאת "רציפות-הדורות". מאז גם קמה מדינת ישראל, תופעה שלדברי א. סימון מצאה לה "ביטוי אדיר — ופסול — בשירת א. צ. גרינברג".

יש חידוש עכשו ב"הויה היהודית": "יהודי טוב בתודעתו, ומנוער מן האמונה באלוקי ישראל". אבל "אלוקים" זה, "אם אינו אלוקינו, אינו גם אלוקי אבותינו" — וכאן פוקעת אפוא רציפות הדורות. לכן כה מרבים לדבר על מסורת, כדי להשתמט מאמונה. לכן קיים שימוש-לרעה בדבריי-תורה-ונביאים בלא כיסוי. "מטבעות ה' קודש נעשו אסימונים". הרציפות ההלכית הסכולסטית נשברה כליל, זו רציפות-הרוח שבה החדש ניתן כפירוש לישן.

(מעבר לדף)

מחלקת שירותי חברה

המ"ל : א. י. סופר / העורך : א. אמיר
נדפס בדפוס מ"ן

הכותב אלינו המבקש לחתום על העתון או לקבל גליונות קודמים, ישנה ע"ם הכותבת :
מערכת אלף, דפוס מל"ן, הלל הזקן 6, ת"א
או : אלף, ת. ד. 2860, ת"א
בירושלים נא להתקשר אל : א. אמיר, המושבה
היוונית, בית 37.
בחיפה — אל : י. קינן, ר' גדעון 17, הדר הכרמל
המחיר 125 פר

(מעמוד 15)

והוא מבקש : אנא, דברו בלשון חילונית ככל האפשר.
אנו במצב אברהמי של ראשית חדשה — סבור א. ס. — אבל, "לאחר מתן תורה". התורה מכבידה מאד, אך איננה בתי"שג.
ולאחרונה צפה-עולה בכל זאת הנקודה של "עם-סגולה". כאן הוא משיב לרוטנשטרייך [אשר לנימוק ה"נזק לישראל בחוץ-לארץ"] : "לא פלתי לשמוע נימוק מפא"י כל-כך" : אם אנו עם ככל העמים, הרי באמת בעיתנו חלק מהבעיה הערמית; אבל אם אנו עם מיוחד — הרי זה "ענין יהודי סגולי לעם-הסגולה".
כך אף אצל איש יהודי המשוחרר כל-כך מדעות קדומות עדתיות-יהודיות.
יש לנו אוצר ללא מפתח — ומפתח ללא אוצר. אנו קרחים מזה ומזה, — מסיים פרופ' א. סימון בקול טרגי.

ס י ם

יוצאים החוצה. קנאי-היהדות, מרוצים בקנאתם; המתונים, שמחים במנוחת-נפשם. ובחוק יקדמום צינה עזה וטובה של ליל-חורף הררי בכנען וכוכבי-שמים מאירים ושוקטים. הם יבלו את הוכוח הזה. ומי יודע, אולי יבלו גם את היהדות? יפה ציין פרופ' סימון: הנוער העברי, עילת כל הוכוח הזה וצירו, לא נראה באולם הזה. לגביו כנראה הבעיה כבר פתורה. אולי אף אינה קיימת כלל.

הצטרף לשורות

מרכז העברים הצעירים

המרכז ללימוד כוחות ההתנערות

בנוער העברי

תל-אביב: ת. ד. 2860, ר' רופין 41
ירושלים: 8/23 המושבה היוונית
חיפה: ר' גדעון 17

רשימות ע ביות

כך אמרנו לו, לגדול...

— האמנם? יפה מאד, יפה מאד! — מתפעל הגדול — התוכל להוליכני שמה? הרחוק המקום מכאן?
— לא רחוק, אדוני — אומר מוצטפא צאלח — אוכל להראותו לך גם ממקום עמדנו. — שא עיניך וראה: הנהו לפניך!

— היכן? היכן? — פונה הגדול כה וכה. וכאן, יודעים אתם, היה זה ליד מגרש ריק עם שדרת צבר וקבוצת עצי תאנה. והנה, מה אנחנו רואים? — נגש מוצטפא צאלח ומרמו לגדול על עץ התאנה הסמוך...

— הנה! — אומר מוצטפא צאלח בקול רם — זהו השכון החדש בו מצאו קורת גג משפחות רבות שחרבו בתיהן ונשארו בחוסר-כל...

— היכן? — פושט הגדול צוארו להתבונן אל מעבר לעצים.

— כאן, כאן! — מורה לו מוצטפא צאלח על עץ התאנה — הנה: אלה הם החדרים הגדולים, הפרוודורים הנאים...

— מה? איפה? — ממצמץ הגדול בעיניו ומשתדל לראות.

— כן, כן — אומר מוצטפא צאלח — וחורר ומרמו על שדרת הצבר שמימין — ואלה הם כמובן המטבחים וחדרי-השרות: מרווחים, משוכי-ללים, מפוארים!...

הגדול הזדקף פתאום ונתן במוצטפא מבט נדהם מבלי הוציא הגה מפיו. אך מוצטפא צאלח המשיך כאילו לא אירע דבר: —

— וברצוני, אדוני, בשם כל המשתכנים בדי-רות אלו, להביע את תודתנו העמוקה לכם, על שכה הרביתם להיטיב לנו ועל כל אשר פעלתם למעננו! ברוכים אתם בחסדיכם הגדולים! ברוי-כימ לעד!

— מה אתה סח? מה זה? — שבה רוח הגדול אליו — איזה עצים? על איזה, "אתם" אתה מדבר?

— אתם! אתם! אתם! — החל מוצטפא צאלח לצעוק — אתם עוללתם לנו כל זאת! איזה שכונים? — איפה השכונים? — צחוק אתם עושים לנו! — מלים יפות בעתונים!... דברי רחב באוני העולם!... שקר וכזב! לא היו שכונים ולא נבראו; בלי קורת גג נשארו כל אלה. תחת עצי התאנה ובין שדרות הצבר התגוללו עירומים ורעבים, זקנים נשים וטף!... ביום ובלילה, בגשם ובשרב! מגורשים, מוכים, נרדפים ככלבים!...

עבדאללה השתתק, תקן את העקל על ראשו ומחה זעת מצחו בקצה כפייתו, השומעים שתקו. — ומה היה הסוף? — שאל אחד לאחרונה. — הסוף? — לא כלום. בעוד מוצטפא צאלח צועק וממטיר מליו, נסב הגדול ממקומו ובלו הוסיף מלה נכנס לטקסי שלו: הפך, נסע ונעלם...

— שוטה, מוצטפא צאלח, — אמר אחר, — צעק-צעק — וזה קם ונסע לו... ומה לנו מכל זה? שוטה שכמותו!

— לא שוטה — ענה עבדאללה — בשם כולנו דבר... את לבנו שפך!... איך ניתכה חמתו כאש! יפה אמר!... ישמעו פעם את צעקתנו, ידעו ה' אדונים: גם לנו לב בשר חי ושותת דם... על כל אשר עוללו לנו! בפי מוצטפא צאלח שלחנו כל הרוגנו, היטב היטב השמענו לו, אמרנו לו, לגדול!

— ומי מכם היה שם אותה שעה? — שאל הסקרן שנית.
— היינו כולנו, כל גרי הרחוב, יום שבת היה זה, ומיד נמשכו כל המטיילים ברחוב, התכנפו והקיפו עדה גדולה את הטקסי המצוחצח. הביט בנו הגדול בחיוך ורמו לנהג וזה פנה אלינו ושאל אותנו דבר-מה באנגלית, שתקנו כולנו במבוכה. אמנם היו בינינו שומעי אנגלית אך לא העזו להשיב דבר: מי יודע מיהו הגדול הזה, מאיין בא ומה רום-מעלתו?... כשראה הגדול את שתי קתנו חייך שוב וסח שנית עם הנהג ודומה היה כאילו מבקש הוא כבר לחזור ולהכנס לטקסי שלו...

— וכאן ארע דבר לא צפוי: מתוך הקהל יצא פתאם מוצטפא צאלח — יודעים אתם את מוצטפא צאלח בן כפרנו, אותו דל ואביון ולץ שנון שידו בכל מלאכה ולשונו בכל, גם מיטיב הוא לדבר עברית, והאנגלית בפיו צחה ורהוטה — והנה, יוצא מוצטפא צאלח מתוך הקהל ונגש ישר אל הגדול!... כולנו הזדקפנו על בהונותינו ופערנו פה מתמהון וסקר-רנות: מה יגיד לו לגדול?... ומוצטפא צאלח פתח ודיבר ומיד נקשרה שיחה ביניהם ואנחנו עומדים סקרניים ומקשיבים ויודעי-האנגלית ש-ביננו מתרגמים לנו בלחשיה כל משפט ומשפט, ואלה היו דברי שיחתם:

— שמחתי מאד להודמן לכפרכם היפה, מחייך הגדול ואומר למוצטפא צאלח.
— בכבוד רב, אדוני! — משיב מוצטפא צאלח — בתינו פתוחים לפניך, אדוני, ברוך בואך לכפרנו!
— מתענין אני מאד — אומר הגדול — בשיר-כונים החדשים המוקמים על ידי מדינת-ישראל לערבים שנפגעו ונהרסו בימי המלחמה. שמעתי כי בכפרכם הוקם שיוון כזה למופת, ומאד רציתי לראותו.
— כן, אדוני — אומר מוצטפא צאלח — ב-כפרנו מסתופפים רבים מנפגעי המלחמה, שנשארו בלי קורת-גג לראשם.
— כן, כן — אומר הגדול — ידעתי, ידעתי! — ושמח אני שהנה קבלו סוף-סוף שכון חדש חלף כל סבלותיהם בזמן המלחמה. אמור נא לי: מה כוללת דירה חדשה כזו?
— הוהו, דירה גדולה מאד, אדוני! — פושט מוצטפא צאלח כף ידו ומתחיל מונה על ראשי אצבעותיו — חדרי-שינה, אדוני, וחדר-אוכל, ופרוודור, ומטבח, וחדרי-שרות, ומרפסת — הכל!